ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР.

№ 92 (1626) | Аўторак, 21 лістапада 1961 года | Цана 4 кап.

ЗА РАБОТУ, ТАВАРЫШЫ!

У заключным слове на XXII з'ездзе Камуністычнай партыі Савецкага Саюза Мікіта Сяргеевіч Хрушчоў вельмі лаканічна вызначыў задачу, якая стаіць сёння перад нашай краінай: «За работу, таварышы!»

У гэтыя дні па ўсёй краіне праходзяць сходы, прысвечаныя вынікам XXII з'езда КПСС. Савецкія людзі горача, па-дзелавому абмяркоўваюць, як найлепш ажыццявіць велічны план будаўніцтва камунізма.

Вялікія і адказныя задачы паўстаюць перад савецкай літаратурай. Час абавязвае савецкіх пісьменнікаў працаваць з поўнай самааддачай, каб дапамагчы партыі і народу ў выкананні велічных прадвызначэнняў Праграмы, у выхаванні чалавека новай, камуністычнай маралі.

Пісьменніцкая арганізацыя нашай рэспублікі ўсведамляе адказнасць, якая ўскладаецца сёння на творцаў літаратуры. Пачуццём гэтай адказнасці, пачуццём упэўненасці ў тым, што задачы, пастаўленыя партыяй перад савецкай літаратурай, будуць выкананы, вызначалася атмасфера адкрытага сходу партыйнай арганізацыі Саюза пісьменнікаў Беларусі, які адбыўся 17 лістапада.

У рабоце сходу прыняў удзел дэлегат XXII з'езда партыі — сакратар ЦК КПБ В. Ф. Шаура. Ён расказаў пісьменнікам пра работу з'езда, адказаў на шматлікія пытанні.

На сходзе разгарнулася шчырая і патрабавальная гаворка. Пісьменнікі горача ўхвалялі мудрыя рашэнні XXII з'езда КПСС, прынятую на ім новую Праграму партыі — праграму будаўніцтва камунізма. Яны гаварылі пра тыя велізарныя зрухі, якія адбыліся і адбываюцца ў жыцці нашай краіны ў гады пасля XX з'езда партыі, аб тым, як літаратура адлюстроўвае гэтыя зрухі. Работу пісьменніцкай арганізацыі аналізавалі ў самай цеснай сувязі з надзённымі патрабаваннямі жыцця.

— Як да скарбніцы ленінскай мудрасці, будзе звяртацца наш народ да велічнага дакумента нашай эпохі — Праграмы Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, якая была прынята XXII з'ездам,— падкрэсліў у сваім выступленні сакратар партыйнай арганізацыі СП Беларусі пісьменнік Іван Грамовіч. — Партыя намеціла небывалы дагэтуль у гісторыі план будаўніцтва новага камуністычнага грамадства.

У бліжэйшыя гады ў нашай рэспубліцы будуць збудаваны такія гіганты прамысловасці, як Полацкі нафтаперапрацоўчы завод, Салігорскі калійны камбінат, Баранавіцкі тэкстыльны, Гродзенскі азотна-тукавы камбінаты, Бярозаўская ДРЭС і іншыя. Усё гэта — цікавыя і ўдзячныя тэмы для пісьменнікаў, якія закліканы ў сваіх творах па-майстэрску адлюстраваць вобразы нашага сучасніка — будаўніка камунізма.

Многа вялікіх і «малых» задач паўстае перад пісьменнікамі. Возьмем наш родны Мінск. Працоўныя горада змагаюцца за званне горада камуністычнай працы, культуры і быту. І. Грамовіч уносіць прапанову стварыць кнігу пра Мінск, пра яго людзей, падтрымаць у гэтым добры пачын маскоўскіх пісьменнікаў, якія задумалі стварыць кнігу пра сталіцу нашай Радзімы.

АДКРЫТЫ СХОД ПАРТАРГАНІЗАЦЫІ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Галоўная задача паэтаў і празаікаў, нарысістаў і драматургаў — напісанне добрых, хвалюючых кніг аб будаўніках камуністычнага грамадства. Прамоўца адзначае, што пісьменнікамі Савецкай Беларусі напісана за апошні час нямала цікавых і разнастайных твораў ва ўсіх жанрах. Абяцае багаты плён і наступны год. І празаікі, і паэты, і крытыкі працуюць над новымі творамі. Многія нашы пісьменнікі звяртаюцца да тэмы мінулага, — зазначае І. Грамовіч. — Безумоўна, трэба пісаць і пра ўчарашні дзень нашага народа, але пісаць цікава, па-мастацку, з пазіцыі нашага сучасніка. На жаль, да гэтага часу ў друку з'яўляецца значная колькасць кніг непаўнацэнных, шэрых, нудных, далёкіх ад дасканаласці.

Прамоўца крытыкуе літаратуразнаўцаў, якія займаюцца часам другараднымі праблемамі, адарваліся ад надзённых задач нашай літаратуры.

Гаворачы аб выхаванні чалавека камуністычнага грамадства, І. Грамовіч падкрэсліў асаблівую важнасць выхавання моладзі. Частка моладзі захапляецца «модамі», трапляе пад нездаровыя ўплывы. Сярод часткі юнакоў і дзяўчат узнікаюць хваравітыя, нігілістычныя погляды на жыццё, густы іх выклікаюць неспакой. Тут для пісьменніка — непачаты край работы.

— Слухаючы выступленні дэлегатаў з'езда, чытаючы велічныя дакументы, адчуваеш захапленне і радасць, глыбокую чалавечую радасць, — сказаў пісьменнік Раман Сабаленка. — Велічны абсяг жыцця раскрываецца перад кожным. Мы бачым перад сабой цудоўныя перспектывы, каб працаваць яшчэ лепш, яшчэ больш плённа.

У Праграме Камуністычнай партыі запісана, што літаратура — адзін з чыннікаў камуністычнага выхавання працоўных. З гэтага пункту погляду мы павінны падыходзіць да працы кожнага з нас; мы павінны працаваць, ясна ўяўляючы, наколькі кожны твор спрыяе выхаванню чалавека камуністычнага грамадства.

Гаворачы пра распаўсюджванне беларускай літаратуры, пра тыражы беларускіх кніг і часопісаў, Р. Сабаленка прыводзіць наступныя лічбы. На 15 лістапада на часопіс «Полымя» падпісалася 3 128 чалавек. А між тым у нашай рэспубліцы каля 20 тысяч бібліятэк, каля 12 тысяч школ, сотні дамоў культуры і клубаў. Часопіс да вельмі і вельмі многіх з іх не даходзіць. Прамоўца крытыкуе заганныя моманты ў практыцы вызначэння тыражоў кніг у Белдзяржвыдавецтве.

Р. Сабаленка звяртае ўвагу прысутных на тое, што часта нашы крытыкі застаюцца безуважлівымі да многіх цікавых з'яў літаратуры, асабліва да сённяшняга літаратурнага жыцця, займаюцца часам другараднымі справамі, якія не маюць надзённага значэння.

— Мы горача адабраем мудрыя рашэнні XXII з'езда Камуністычнай партыі Савецкага Саюза. Кожны савецкі чалавек адчуў прыліў новых сіл, гатоў з яшчэ большай адданасцю працаваць на карысць нашай Радзімы і народа, — сказаў Пімен Панчанка. — Шырокія, неаглядныя далі адкрыліся і для нас, пісьменнікаў, людзей творчай працы. Сёння з жалем хочацца адзначыць, што зроблена намі яшчэ вельмі і вельмі мала. У друку па-ранейшаму з'яўляецца вялікая колькасць вельмі слабых вершаў. У чым справа?

Справа ў тым, што нашы паэты ідуць пакуль што па пратораной сцежцы. Для таго, каб стварыць творы, дастойныя нашага часу і нашага народа, патрэбна рашучае і неадкладнае абнаўленне пачуццяў паэтаў.

Вялікую ўвагу ўдзяліў Пімен Панчанка пытанням працы з маладымі пісьменнікамі.

— Мы часта, — зазначае ён,— гаворым аб маладых вельмі агульна, забываючы пра самае галоўнае: што імі напісана, для каго і як. Мяне вельмі непакоіць тэматыка творчасці маладых. Многія іх творы, дасланыя ў часопіс «Маладосць», надзвычай дробязныя па тэме, адарваныя ад жыцця, ад надзённых спраў народа. Аб чым пішуць нашы маладыя пісьменнікі? Адзін пра студэнта, які трапляе ў міліцыю і адседжвае потым пятнаццаць сутак, другі—пра вясковага каваля-фальшываманетчыка, трэці расказвае банальную гісторыю пра балерыну.

П. Панчанка гаворыць, што прыём маладых пісьменнікаў у члены саюза адбываецца часта фармальна, на падставе першых, часам нязначных пробліскаў таленту. Большасць маладых паэтаў і празаікаў не ведае жыцця, адразу пасля студэнцкай парты асядае ў сталіцы, у кабінетах рэспубліканскіх часопісаў і газет. У выніку — бястэмнасць, шэрыя, нецікавыя кнігі. Ёсць хібы ў правядзенні нарад маладых аўтараў. Навошта выклікаць адных і тых жа і па некалькі разоў? Бадай, лепш стварыць умовы для падрабязнай і канкрэтнай гаворкі з кожным.

— Мяне шчыра парадавалі,— гаворыць далей П. Панчанка, — апошнія творы М. Танка, І. Мележа, А. Макаёнка. Я хачу асабліва падкрэсліць тое, што мы часта гаворым аб тэме, а забываем аб майстэрстве. Сапраўдны твор павінен прыносіць чытачу роздум, асалоду, мастацкае задавальненне.

П. Панчанка далучаецца да высокай ацэнкі, дадзенай І. Грамовічам і Р. Сабаленкам раману І. Мележа «Людзі на балоце». Дзеянне рамана, падкрэслівае ён, адбываецца ў дваццатыя гады, і тым не менш твор гучыць надзвычай актуальна. Справа, думаецца, у тым, што гэты твор— сапраўды мастацкі, з багатымі чалавечымі вобразамі.

Як і Р. Сабаленка, прамоўца спыніўся на пытаннях распаўсюджвання беларускай кнігі. Несумненна, гаворыць ён, пісьменнік будзе пісаць лепш, калі пачуе добрае слова чытача, калі адчуе, што яго праца патрэбна людзям. На жаль, часам атрымліваецца так, што чытачы проста не маюць магчымасці пазнаёміцца з беларускай кнігай. П. Панчанка прыводзіць абураючы факт, калі кіраўніцтва Парку культуры і адпачынку г. Магілёва, маючы даволі вялікія сродкі на падпіску на газеты і часопісы, не выпісвае ніводнага беларускага выдання.

— Праграма партыі падкрэсліла вялікае значэнне літаратуры ў справе выхавання нашых людзей, — сказаў Іван Мележ. — Гэта абавязвае нас, пісьменнікаў, працаваць яшчэ лепш і больш, з сапраўднай дзелавітасцю. Сёння, калі наш народ ушчыльную прыступіў да будаўніцтва светлай будучыні — камунізма, наша праца не можа быць лёгкай прагулкай у жыцці.

Мы часта пішам аб правах чалавека. Правы нашага чалавека на працу, вучобу, адпачынак, матэрыяльнае забеспячэнне ў старасці — велічныя заваёвы нашага грамадства, запісаныя ў Канстытуцыі сацыялізма. Гаворачы пра гэта з пафасам, нашы пісьменнікі часам забываюць пра тое, што ў савецкага чалавека, акрамя права, ёсць яшчэ і абавязак — абавязак працаваць, працаваць сумленна і старанна. Ідэя гэтага абавязку павінна стаць лейтматывам нашай літаратуры, асабліва той, што спецыяльна адрасавана моладзі. Трэба больш гаварыць моладзі аб асабістай адказнасці кожнага чалавека за здзяйсненне нашых велічных планаў.

У нашы дні асабліва вялікае значэнне набывае эстэтычнае выхаванне людзей, — працягвае прамоўца. — Будаўнік камунізма павінен не толькі прыгожа працаваць, але і прыгожа апранацца, умець бачыць прыгажосць у мастацтве і быце. На жаль, даволі часта халтура мае большы поспех, чым сапраўдныя творы мастацтва. Такое становішча павінна прымусіць задумацца нашу грамадскасць, у першую чаргу нас, пісьменнікаў. Мастацкі густ, культура быту савецкага чалавека, яго ўнутраная і вонкавая прыгажосць — да ўсяго гэтага мы маем непасрэднае дачыненне. Я быў вельмі рады, калі пазнаёміўся з запісамі ў кнізе водгукаў на рэспубліканскай мэблевай выстаўцы. Уся кніга — гэта абурэнне безгустоўнасцю работнікаў нашых прадпрыемстваў, якія выпускаюць нізкаякасную мэблю. І вельмі радуе, што нашы людзі пачынаюць разумець, дзе халтура, а дзе — дабротнасць і прыгажосць. І ўсё ж у гэтым кірунку нам трэба яшчэ многа і многа папрацаваць.

Гаворачы аб ліквідацыі рэштак культу асобы, І. Мележ сказаў:

— Вельмі радасна, што ў нас адноўлена добрае імя многіх пісьменнікаў. Аднак яшчэ не ўсё зроблена для ўшанавання памяці гэтых людзей. Да гэтага часу ў нас няма праўдзівай карціны развіцця нашай літаратуры. Пара напісаць новую яе гісторыю. Варта было б мець больш грунтоўныя літаратуразнаўчыя працы і аб нашай пасляваеннай літаратуры.

І. Мележ узняў пытанне аб стварэнні першай энцыклапедыі беларускага народа. Нацыянальныя энцыклапедыі ствараюцца на Украіне, у рэспубліках Прыбалтыкі. Наспела неабходнасць стварыць энцыклапедыю і ў Беларусі.

У дні работы XXII з'езда КПСС Рыгор Няхай у складзе дэлегацыі беларускіх пісьменнікаў быў у Цалінным краі. На сходзе ён выступіў з расказам аб выніках паездкі ў Кустанай, Рудны, Джэты-Гару, аб наведанні саўгаса «Мінскі». Усюды, дзе б ні былі пісьменнікі, яны назіралі незвычайны творчы ўздым працаўнікоў слаўнага Цаліннага краю. Асабліва радасныя сустрэчы адбыліся ў іх з землякамі-беларусамі, якія жыва цікавіліся жыццём рэспублікі, з захапленнем слухалі выступленні пасланцоў роднай зямлі. У сувязі з гэтым Р. Няхай падкрэсліў неабходнасць таго, каб, па прыкладу суседзяў-украінцаў, у галоўных гарадах краю, дзе працуе многа беларусаў, быў наладжан продаж беларускай кнігі, каб Саюздрук арганізаваў там падпіску на беларускія выданні. Р. Няхай заклікаў пісьменнікаў

(Заканчэнне на 3-й стар.)

НАРАДА ПРАПАГАНДЫСЦКІХ РАБОТНІКАЎ

16—18 лістапада 1961 года адбылася скліканая ЦК КПБ нарада прапагандысцкіх работнікаў рэспублікі, прысвечаная пытанням агітацыйна-прапагандысцкай работы ў святле рашэнняў XXII з'езда КПСС.

На нарадзе прысутнічалі сакратары абкомаў, гаркомаў, райкомаў партыі і сакратары абкомаў камсамола, якія займаюцца пытаннямі ідэалагічнай работы, загадчыкі аддзелаў прапаганды і агітацыі абкомаў КПБ, лектары партыйных камітэтаў, кансультанты дамоў палітычнай асветы абкомаў партыі, кіраўнікі лектарскіх груп абкомаў камсамола, адказныя сакратары абласных аддзяленняў Таварыства па распаўсюджванню палітычных і навуковых ведаў, рэдактары рэспубліканскіх, абласных і раённых газет, рэдактары часопісаў, работнікі выдавецтваў, радыё і тэлебачання.

На нарадзе выступілі з лекцыі: галоўны рэдактар часопіса «Вопросы истории КПСС» кандыдат гістарычных навук А. П. Касульнікаў — «Рашэнні XXII з'езда КПСС і задачы ідэалагічнай работы», віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук БССР К. І. Лукашоў — «Аб перспектывах развіцця навукі ў Беларусі», дацэнт Акадэміі грамадскіх навук пры ЦК КПСС М. Ф. Кавалёва — «Спаборніцтва дзвюх сістэм у галіне сельскай гаспадаркі», намеснік дырэктара Інстытута марксізма-ленінізма пры ЦК КПСС прафесар Г. Д. Абічкін — «Узрастанне кіруючай ролі КПСС у перыяд будаўніцтва камунізма», галоўны рэдактар часопіса «Вопросы философии» акадэмік АН СССР Б. М. Міцін — «Далейшае развіццё марксісцка-ленінскай тэорыі аб дзяржаве ў Праграме КПСС», начальнік аддзела Дзяржплана БССР, кандыдат эканамічных навук Л. М. Іпа — «Перспектывы развіцця прамысловасці рэспублікі», намеснік начальніка аддзела Дзяржэканомсавета Савета Міністраў СССР Г. В. Андросаў — «Матэрыяльна-тэхнічная база камунізма», работнік Міністэрства замежных спраў СССР В. М. Васеў — «Аб міжнародным становішчы».

З дакладам аб задачах партыйных арганізацый рэспублікі па прапагандзе і растлумачэнню матэрыялаў XXII з'езда КПСС перад удзельнікамі нарады выступіў сакратар ЦК КП Беларусі В. Ф. Шаура.

Указамі Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР за заслугі ў развіцці і прапагандзе беларускай савецкай музыкі і беларускага савецкага эстраднага мастацтва прысвоена ганаровае званне заслужанага артыста Беларускай ССР Асновічу С. П., Кірыльчанку П. М., Шышкіну М. М., Эфрон Е. Я.

ІМ ПРЫСВОЕНЫ ГАНАРОВЫЯ ЗВАННІ

Больш пятнаццаці год працуе канцэртмайстрам Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра Беларускай ССР заслужаны артыст БССР Самуіл Пятровіч **Асновіч**. За гэты час ён паказаў сябе выдатным скрыпачом-салістам, які валодае прыгожым гукам і добрай прафесіянальнай тэхнікай выканання. Як канцэртмайстар аркестра С. Асновіч клапоціцца аб павышэнні мастацкага выканаўчага ўзроўню ўсёй струннай групы, многа сіл аддае выхаванню музычнай моладзі.

Музыкантам высокай культуры паказаў сябе саліст Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра Беларускай ССР Пятро Міхайлавіч **Кірыльчанка**, які атрымаў званне заслужанага артыста БССР. Ён прымае актыўны ўдзел у прапагандзе беларускай сімфанічнай і камернай музыкі. П. Кірыльчанка — прызнаны майстар аркестроўкі, але ён піша і арыгінальныя творы, сярод якіх найбольшае распаўсюджанне атрымалі «Прывітальная», «Маладзёжная уверцюра», паэма «Янка».

Задушэўнай абаяльнасцю, шчырасцю і сапраўдным народным гумарам прасякнута кожнае выступленне артыста размоўнага жанра Беларускай дзяржаўнай філармоніі Мікалая Мікалаевіча **Шышкіна**, якому прысвоена званне заслужанага артыста БССР. Аматары эстраднага мастацтва ведаюць яго не толькі як таленавітага чытальніка твораў беларускіх празаікаў і паэтаў, але і як добрага выканаўцу сатырычных куплетаў, музычных пародый і жартаў.

Салістка - канцэртмайстар Беларускай дзяржаўнай філармоніі, заслужаная артыстка рэспублікі Ева Якаўлеўна **Эфрон** таленавіты музыкант і прапагандыст фартэпіяннай і камернай музыкі беларускіх кампазітараў. Салістка настойліва ўдасканальвае сваё выканаўчае майстэрства, рэгулярна ўдзельнічае ў адкрытых канцэртах у гарадах Беларусі і за яе межамі. Многія беларускія фартэпіянныя творы ў выкананні Е. Эфрон, запісаныя Усесаюзным радыё, часта гучаць у эфіры.

ПАКАЗВАЕ МІНСКАЯ ВОБЛАСЦЬ

З маладым запалам выконваюць іскрысты «Гапак» Ларыса Ленская і Валерый Уюгін.

Два дні працягваўся ў Палацы прафсаюзаў агляд агітмастацкіх брыгад Мінскай вобласці.

Першай, пад дэвізам «Усё ў імя чалавека, усё для яго карысці!» выступіла агітбрыгада Чэрвеньскага раённага Дома культуры. Аб многіх добрых людзях — свінарках, даярках, палияводах, механізатарах, аб іх высокіх працоўных паказчыках усхвалявана расказваюць са сцэны ўдзельнікі калектыву.

Адкрываецца заслона і мы бачым другую сцэну, з яркімі кулісамі і арнаментаванай заслонай.

На партале сцэны надпіс «Вожык у калгасе». З вялікім фотаапаратам з'яўляецца «Вожык», які прыехаў у госці да калгаснікаў Стаўбцоўскага раёна. З гумарам расказвае пра ўсё, што бачыў. «Вожык» сустрэў многа добрых людзей, пазнаёміўся з іх справамі. Сваімі іголкамі ён бязлітасна коле ўсё благое, што трапляецца яму на шляху.

Пра справы нарачанскіх рыбакоў расказваецца ў маляўніча афармленай кампазіцыі «У нас на Нарачы», якую падрыхтаваў Мядзельскі раённы Дом культуры.

Валожынскі Дом культуры паказаў праграму, у якую ён уключыў шмат заявак працаўнікоў палёў. Гучаць песні, музычныя творы. Добра, з маладым запалам выконваюць іскрысты ўкраінскі танец «Гапак» студэнтка музычнага вучылішча Ларыса Ленская і інструктар райкома камсамола Валерый Уюгін.

Карыстаецца папулярнасцю ў вобласці агітбрыгада Старадарожскага раённага Дома культуры.

Мы бачым на сцэне галерэю партрэтаў перадавікоў — лепшых людзей калгаснай вытворчасці. Пераканальна і горача гаворыць пра гэта хлебароб Фралоў, вобраз якога стварыў мастацкі кіраўнік РДК В. Іудкін.

— Правільна, дзядзька Міхей — падтрымлівае яго ўнучка (работнік райкома камсамола Ларыса Шылава),— многа ў нас добрых людзей і будучыня ў нас цудоўная!

Дзед Фралоў (В. Іудкін) і яго ўнучка (Л. Шылава).

Многа новага, арыгінальнага і цікавага паказаў на аглядзе калектыў Івянецкай агітмастацкай брыгады. У невялікіх харэаграфічных сцэнках адлюстраваны абразкі нашых будняў. Тут і танец механізатараў, кукурузаводаў, рускія і беларускія народныя танцы. Асабліва ўдаліся парадыйныя танцы, у якіх высмейваюцца абібокі і гультаі.

«Пустазелле — з поля вон!» — так называецца ўдала зробленая ўдзельнікамі самадзейнасці сатырычная сцэнка (здымак № 3).

Не па сабе робіцца лайдакам і абібокам, калі яны глядзяць гэтую сцэнку.

Цікавую праграму паказалі калектывы Барысаўскага Дома культуры імя Горкага, Нясвіжскага, Вілейскага, Дзяржынскага раённых Дамоў культуры.

Добра тэатралізаваў сваё выступленне малады калектыў мастацкай самадзейнасці калгаса «Шлях Леніна» Плешчаніцкага раёна. З 15-ці удзельнікаў агітбрыгады, 13—калгаснікі. Чыстымі, звонкімі галасамі спяваюць калгасныя прыпеўкі Таня Богар, Марыя Зялёнка. Генадзь Астроўскі, Ядзвіга Сядзяка, Алена Бахар.

Многа новых песень, вершаў, баек уключыў у праграму свайго выступлення агітбрыгада Прысынкаўскага сельскага клуба калгаса «Чырвоны Кастрычнік» Уздзенскага раёна. Іх аўтар — заслужаны дзеяч культуры БССР П. Шылоўскі.

У абласным аглядзе прыняла ўдзел 18 агітмастацкіх калектываў, каля 250 чалавек. Усе яны вялікія энтузіясты самадзейнага мастацтва.

В. САДОЎСКІ,
старшы метадыст Мінскага абласнога Дома народнай творчасці.

Чыстымі, звонкімі галасамі спяваюць калгасныя прыпеўкі Таня Богар, Марыя Зялёнка, Генадзь Астроўскі, Ядзвіга Сядзяка, Алена Бахар.

Падзеі Факты Навіны

□ На 9-й Усесаюзнай выстаўцы дыпломных работ мастацкіх ВНУ сярод іншых вышэйшых навучальных устаноў удзельнічаў Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут.

Экспанаваліся карціны, скульптуры, графічныя серыі.

Увагай масквічоў карысталіся серыя каляровых лінагравюр В. Ткачука «На Палессі» і карціна Б. Лядокава «Мора кліча».

Гэтыя работы атрымалі выдатную і добрую адзнакі Дзяржаўнай экзаменацыйнай камісіі.

□ Першы ў Магілёўскай вобласці народны кніжны магазін адкрыт на тэрыторыі Магілёўскага завода пад'ёмна-транспартнага абсталявання імя Кірава. Абавязкі дырэктара магазіна выконвае на грамадскіх асновах тэхнолаг М. Селіна, прадаўцамі-распаўсюджвальнікамі працуюць канструктары Л. Марчанкаў, Н. Халайдоўскі, перыметрыст С. Рак і іншыя. Яны арганізавалі дастаўку і продаж літаратуры па заяўках рабочых і служачых.

Будынак пад народны кніжны магазін узводзіць Магілёўскі ложкавы завод. На радзе прамысловых прадпрыемстваў горада працуюць кніжныя ларкі на грамадскіх асновах.

□ 17 лістапада ў Палацы культуры прафсаюзаў адбылася шчырая гаворка чытачоў Мінска пра «Литературную газету».

Уступным словам вечар адкрыў Іван Шамякін.

Пасля даклада аб задачах і мэтах газеты, які зрабіў яе галоўны рэдактар В. Касалапаў, у спрэчках прынялі ўдзел канструктар завода аўтаматычных ліній т. Кордун, метадыст бібліятэкі Янкі Купалы т. Свістунова, студэнтка педінстытута т. Шаўцова, чытачы тт. Каплан, Кузняцоў, Праабражэнскі, Фуксон, рэдактар Белдзяржвыдавецтва Р. Ярохін, крытык Ул. Бойка.

У сустрэчы з чытачамі прынялі ўдзел член рэдкалегіі «Литературной газеты» Р. Карабельнікаў, уласны карэспандэнт газеты па Беларусі Ул. Дадзіёмаў.

Пасля спрэчак з чытаннем вершаў выступілі маскоўскія паэты А. Яшын, Р. Куранёў, С. Нараўчатаў і беларускія паэты Е. Лось, Р. Няхай, Ул. Нядзведскі, Н. Кіслік.

□ Беларускі акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы часты госць у раёнах рэспублікі. У гарадскім пасёлку Узда быў паказаны спектакль «Лявоніха на арбіце» па п'есе А. Макаёнка.

У Баранавічах тэатр выступіў са спектаклем «Ён уцякае ад ночы» бр. Тур. У спектаклях былі заняты артысты: Г. Макарава, Е. Рынковіч, З. Зубкова, Т. Аляксеева, Л. Ржэцкая, Р. Кашэльнікава, З. Стома, А. Бараноўскі, В. Тарасаў, Б. Уладамірскі і іншыя.

Тэатр юнага гледача выязджаў у Плешчаніцы і саўгас «Русінавічы» Мінскага раёна са спектаклем «Дзяўчына з вяснушкамі» А. Успенскага, у якім былі заняты артысты тэатра: П. Дубашынскі, Л. Цімафеева, А. Якуцік, А. Мацюкевіч і іншыя.

□ У вёсцы Ржаўка адбылося ўрачыстае адкрыццё сельскай бібліятэкі, створанай на сродкі камуніста, генерала ў адстаўцы, ураджэнца вёскі Я. І. Драйчука.

Некалькі месяцаў назад у Слаўгарадскі райком партыі паступіла пісьмо з Масквы, у якім Якаў Іванавіч пісаў, што з-за хваробы не можа сваёй асабістай працай удзельнічаць у грандыёзным камуністычным будаўніцтве, але, жадаючы садзейнічаць яму, вырашыў са сваіх зберажэнняў перадаць землякам 5.600 рублёў для стварэння ў роднай вёсцы грамадскай бібліятэкі.

Калгаснікі падрыхтавалі добрае памяшканне. На адкрыцці бібліятэкі прысутнічала жонка Якава Іванавіча, камуністка З. В. Драйчук.

Бібліятэку, створаную на сродкі генерала Драйчука, штодзённа наведваюць дзесяткі калгаснікаў, вучняў мясцовых школ.

Сярод КНІГ

З УЛАСНЫМ ПАЧУЦЦЕМ ПАЭЗІІ

Непадроблены дыямент валодае дзіўнай якасцю: як бы яго ні круціць, з якога боку на яго ні глядзець — ён аднолькава моцна ўражае сваімі прывабнымі пералівамі.

Паэме Якуба Коласа «Новая зямля» прысвечана многа крытычных прац. Але ўвага даследчыкаў да яе ўсё роўна не меншае. Хутчэй наадварот. У памяці чытачоў яшчэ жыве артыкул А. Адамовіча, у якім так доказна выкладзена сучаснае ідэйна-эстэтычнае ўспрыняцце «Новай зямлі». І вось з'явілася яшчэ адна работа пра гэты класічны твор Я. Коласа — кніга Алега Лойкі.

Натуральна, перш за ўсё ўзнікае пытанне: якая творчая мэта пастаўлена ў новым даследаванні, наколькі яна значная і надзённая? Вызначэнне гэтай мэты ва «Уступе» спачатку расчароўвае: «...кніга — спроба зірнуць на паэму як на шматгранны адбітак жыцця, як на твор эпахальнага значэння, у аснове сваёй арыгінальны і непаўторны». Акурат жа так глядзелі на паэму і папярэднія даследчыкі. Ці не паўтарае кніга ўжо вядомае?

Не, не паўтарае, бо ў ёй ёсць глыбокі «ўнутраны» погляд на твор, яна арыгінальная той багатай і тонкай суб'ектыўнасцю мастацкага аналізу, калі даследчык смела давяраецца ўласнаму пачуццю паэзіі.

Глыбокае і дакладнае адчуванне прыгожага не толькі надае асаблівы пафас кнізе А. Лойкі, але і само становіцца важным сродкам эстэтычнага «пазнавання» класічнай паэмы, бо дапамагае выявіць у ёй такое, што цяжка пераводзіцца на мову паняццяў. Наўрад ці меў бы для іншага даследчыка, так сказаць, «чыстага» тэарэтыка, вялікае значэнне той факт, што якраз «за кратамі каземата... ляглі на паперу першыя радкі паэмы»:

Мой родны кут, як ты мне мілы!
Забыць цябе не маю сілы!

А. Лойка настойліва падкрэслівае гэтую акалічнасць, імкнучыся ўлавіць характар настраёвасці, якая вызначыла паэтычны каларыт гэтых цудоўных радкоў.

Характэрна, што думка аўтара кнігі нараджаецца часцей за ўсё ад вялікага захаплення. Ён піша: «Пачуць, як сняжынкі люба смяюцца», «ціха-ціха гамоняць», «шушукаюць, звіняць» — на гэта патрэбна мець сапраўды паэтычную тонкасць адчуванняў! Такім чынам, у пластычнасці і экспрэсіўнасці разгорнутых пейзажных малюнкаў — увасабленняў «Новай зямлі» праяўлялася выключна ўжо коласаўская арыгінальнасць, багацце індывідуальнага, коласаўскага паэтычнага бачання свету». Спачатку тут выказана хваляванне, захапленне (нават з выклічнікам), а пасля ўжо ідуць развагі аб пластыцы і экспрэсіўнасці пейзажных малюнкаў.

Цікавая думка А. Лойкі пра тое, што «раздзелам «Леснікова пасада» Якуб Колас па сутнасці знайшоў ключ да стылявога адзінства твора». Нельга не пагадзіцца з даследчыкам. Стыль і змест першага раздзела паэмы сапраўды раскрываюць яго «загалоўную» ролю ў творы. Гэты раздзел мае значэнне мастацкага ўступу, які эмацыянальна спалучае ўсе раздзелы паэмы ў гарманічнае мастацкае цэлае.

А. Лойка аднолькава добра адчувае як хараство паэтычных форм «Новай зямлі», так і яе веліч— глыбіню пранікнення ў жыццёвую плынь, шырыню пісьменніцкага погляду на рэчаіснасць. Здавалася б, сярдзітасць Міхала, строгасць да дзяцей можна вытлумачыць толькі складам натуры героя. Ці мала на свеце сярдзітых або гарачых людзей? Такімі, відаць, яны і нарадзіліся. У кнізе А. Лойкі ўнутраныя якасці Міхала пастаўлены ў залежнасць ад яго агульнага становішча ў жыцці. «А бацька, страшны, поўны злосці, Алеся лупіць без літосці». Гэтае страшнае ўзбурэнне Міхала не зусім зразумелае, калі разглядаць яго толькі ў сямейна-бытавым плане, як быццам раздвойвае вобраз героя. Разумны, разважлівы, нават стрыманы чалавек — і раптам неўсвядомлены выбух гневу. Аўтар кнігі піша: «Клопат, што ляжаў на Міхале-лесніку, свавольства, з якім абыходзіліся з ім на службе паны, раздражнялі яго, рабілі нервовым». Злосць Міхала, такім чынам, — ад жыццёвых няўдач. Гэта здагадка А. Лойкі. Тым не менш яна спрыяе раскрыццю праўдзівых матываў паводзін Міхала.

Характарыстыка Антося таксама вызначаецца смелым пранікненнем у сутнасць вобраза.

Варта адзначыць, што А. Лойка, у адрозненне ад большасці папярэдніх даследчыкаў паэмы, звяртае асаблівую ўвагу на самыя нязначныя рысы ў характары галоўных герояў, збірае гэтыя рысы ў адно і нібы складае мазаічны партрэт Міхала і Антося. Адсюль — паўната і выразнасць характарыстыкі.

А. Лойка не мінае важных навукова-тэарэтычных пытанняў, якія ўзнікаюць на яго шляху. Напрыклад, у кнізе ўстанаўліваецца, чым «Новая зямля» збліжаецца з паэмамі «Яўгеній Анегін» А. Пушкіна і «Пан Тадэуш» А. Міцкевіча. Спалучэнне эпікі і лірыкі як агульная рыса ўсіх трох паэм адзначалася і раней. А. Лойка ж гаворыць больш канкрэтна пра наследаванне беларускім паэтам А. Пушкіна і А. Міцкевіча.

Важнейшыя асаблівасці сюжэта і канфлікту «Новай зямлі» раскрыты канкрэтна, поўна, з разуменнем законаў паэтычнага твора. А. Лойка піша: «Разгортваючы малюнкі, паэт нібы не прыкмячае бегу часу, не цікавіцца «рухам» падзей. Малюнкі паэмы не рухаюцца ў часе, калі не лічыць іх «руху» ў коле аднаго каляндарнага года з яго вясной, летам, восенню, зімой... Не рухаючыся ў часе, малюнкі паэмы проста становяцца адзін каля аднаго. Яны— статычныя, аднак да дзеяння паэмы не нейтральныя».

Доказна і паслядоўна прасочана ў кнізе развіццё тэмы «зямлі» ў сусветнай літаратуры і правільна знойдзена месца паэмы Я. Коласа ў раскрыцці гэтай тэмы.

Аднак часам празмернае захапленне ўсё ж стрымлівае думку аўтара кнігі. Беручы яго ў свой палон, яно прымушае спыняцца там, дзе патрэбна аналізаваць той ці іншы факт, дабірацца да прычын яго ўзнікнення. А. Лойка правільна гаворыць, што ў паэме ёсць «узнёсла-радасны», дзіцячы погляд на свет. Але ён памыляецца, ставячы паэтызацыю сялянскага жыцця Я. Коласам у поўную залежнасць ад наіўнасці такога суб'ектыўнага моманту. У кнізе гаворыцца: «Адно застаецца безумоўным: калі б не было ў паэме гэтага наіўна-радаснага, ціхамірна-дзіцячага захаплення і замілавання, яна б не стала жыццярадасным гімнам сялянскаму жыццю, мужыку, у ёй не было б гэтулькі святочнасці ва ўслаўленні селяніна і сельскага жыцця!».

Сказана вельмі катэгарычна, і катэгарычнасць тут — ад захаплення. Між тым, «Новая зямля»— не выпадковасць у гісторыі беларускай літаратуры, яе з'яўленне падрыхтавана пэўнымі традыцыямі і выклікана нейкімі патрэбамі агульнага развіцця на шляху беларускай літаратуры да сталасці. Вось у чым сутнасць.

Не зусім удалы апошні раздзел кнігі — «Новая зямля» ў крытыцы». Ён, мабыць, наогул непатрэбны, бо па характару даведачны. Гаворачы пра ацэнку паэмы рознымі крытыкамі розных часоў, аўтар не выяўляе тут сваю пазіцыю, свой погляд на «Новую зямлю».

Мова кнігі ясная, вобразная. Але ёсць і неапрацаваныя, цяжкія сказы накшталт: «простае слова асяніць неразвейным арэолам паэтычнасці», «гармонія энцыклапедычнасці», «узаемазвязваючыся адзінасцю аб'екту паказу, паасобныя, рознаякія малюнкі, такім чынам, зліваюцца ў цэласным мастацкім арганізме».

Кніга А. Лойкі пра «Новую зямлю» Я. Коласа вартая самай пільнай увагі чытача.

В. КАВАЛЕНКА.

Алег Лойка. «Новая зямля» Якуба Коласа (вытокі, веліч, хараство). Выдавецтва Міністэрства вышэйшай, сярэдняй спецыяльнай і прафесіянальнай адукацыі БССР. Мінск, 1961.

ЧАСОПІСЫ Ў ЛІСТАПАДЗЕ

«МАЛАДОСЦЬ»

Нумар адкрываецца рэдакцыйным артыкулам «Нам жыць у камунізме».

Друкуюцца нізкі вершаў Васіля Макарэвіча, Еўдакіі Лось, Алега Лойкі і драма Міколы Алтухова і Барыса Бур'яна «Зорка Венера». Змешчаны працяг дакументальнай аповесці двойчы Героя Савецкага Саюза Сцяпана Шутава «Чырвоныя стрэлы».

У раздзеле «Гары, камсамольскі аганёк!» — рэпартажы Васіля Нікалаенкі з саўгаса «Сялецкі» Касцюковіцкага раёна Магілёўскай вобласці, В. Губароўскага — аб справах камсамольцаў другога завода зборнага жалезабетона, Э. Юшкевіча — пра дзяўчат кукурузаводчага звяна Вольгі Ліпскай з Бярозаўскага раёна. З расказам аб жыцці і справах трактарнай брыгады з Тураўскага раёна выступае механізатар Леанід Рай.

У раздзеле «Размова аб майстэрстве» Янка Скрыган робіць агляд твораў маладых аўтараў, атрыманых рэдакцыяй часопіса.

Раздзел «Навука і культура» прадстаўлены рэпартажам Віктара Говара з Інстытута фізікі Акадэміі навук БССР «Адкрываецца эра фантастыкі», артыкулам Б. Клюсава «Вялікі рускі вучоны» — да 250-годдзя з дня нараджэння М. В. Ламаносава, артыкулам А. Мажэйкі «Самы чароўны з чэшскіх паэтаў» — пра Карэла Яраміра Эрбена. А. Суэцін расказвае аб рабоце рэспубліканскага шахматнага клуба, В. Бархатава — аб выступленнях Беларускага цыркавога калектыву.

У раздзеле «Сатыра і гумар» змешчаны вершы Г. Кляўко, Н. Кірыка, маленькія байкі Ул. Правасуда і эпіграмы Х. Дзенісёнка на А. Русака, П. Пестрака і С. Гаўрусёва.

Да нумара прыкладаецца бясплатны дадатак у дапамогу мастацкай самадзейнасці «А гармонік грае, грае...»

ТУГА АДЗІНОКАГА ШЧАСЦЯ

Восень прыйшла нечакана. Яшчэ ўчора ярка свяціла сонца, на плошчах важна шпацыравалі шызакрылыя галубы, а дзяўчаты з усмешкай падстаўлялі твар сонцу. А сёння дзьме вецер, навіслі нізкія хмары, заімжэў дождж. У паветры закружылася пабляклае, жоўтае лісце.

Глыбока ўтуліўшы галаву, крочыць, не заўважаючы лужын, Сямён Ільіч.

— Можа, купіць новы плашч? — разважае ён.—Цікава, колькі ж ён каштуе? Відаць, рублёў дваццаць пяць—трыццаць. Ат, абыдуся якнебудзь. Хутка можна ўжо будзе апранаць паліто. Навошта дарэмна трапжырыць грошы? Няхай лепш паляжаць...

Ён нешта ўспомніў, і ў вачах яго бліснуў радасны агеньчык. На момант ён уявіў сабе свой новы дом: светлы, утульны, добра абсталяваны. Як прыемна сесці ў мяккае крэсла, уключыць тэлевізар, папіць чайку з варэннем... Добра! Сямён Ільіч ад задавальнення аж заплюшчыў вочы.

Па вуліцы праімчаўся аўтобус, у ім было поўна людзей. У такое надвор'е кожны імкнуўся хутчэй трапіць дадому. Сямёну Ільічу няма чаго спяшацца. Акрамя таго, пройдзеш пешшу — сэканоміш капейку, а капейка ж, вядома, рубель беражэ...

Ён падышоў да аднапавярховага белакаменнага будынка з шырокімі вокнамі і радасна прачытаў уголас: «Дом нумар сем. Лузгін». Намацаў у кішэні ключ. Ключ ад уласнага дома! Усе тры гады, пакуль будаваўся дом, марыў ён аб гэтым кавалачку металу.

Прыемна рыпнулі дзверы. Сямён Ільіч увайшоў у цёмную кватэру, якая яшчэ пахла аліфай і фарбай. Павярнуў выключальнік, і над галавой запалілася электрычная лямпачка, запырсканая вапнай. Яркі прамень асвятліў шэрыя, у карычневую крапінку, сцены, стол з непрыбранай скавародкай. Побач ляжала брытва, мыльніца з памазком... Раніцай спяшаўся на работу і не паспеў прыбраць...

Была субота, калі працу заканчваюць на дзве гадзіны раней. Чым жа заняць вечар? Можна, вядома, схадзіць да брата, пагаварыць. Але нешта не цягне. Можна ўключыць тэлевізар, ды і ён не спакушае. Прыбраць кватэру? Навошта? Гасцей ён не чакае. Няма ў яго сяброў, няма таварышаў... Так лепш—менш клопатаў, менш выдаткаў.

Ён падышоў да акна. Дождж разліваўся па шклу. Цямнела. Пешаходаў станавілася ўсё менш і менш. У доме насупраць гарэла святло. Хто ж там жыве? Ведаў толькі, што гэта рабочая сям'я. Не любіць Сямён Ільіч наведваць суседзяў. Запрашалі яго аднойчы, але ён адмовіўся, спаслаўся на занятасць...

Сямён Ільіч прыгледзеўся. Мужчына стаяў на невялічкай лесвіцы і прымацоўваў да сцяны карціну ў добрай багетавай раме. Побач круціўся хлапчук гадоў дзесяці, падаваў бацьку цвікі. Непадалёку сядзела на канапе жонка і нешта шыла.

«Сямейнае шчасце»,—усміхнуўся Сямён Ільіч. Не верыў ён, што можа быць такое шчасце. «Трэба будзе зрабіць агароджу, каб не назаляла гэтая «ідылія»,—вырашыў ён.

Адышоў ад акна, прысеў на край ложка, задумаўся. Чым заняцца? Сёння пасля работы ўгаворвалі яго застацца на занятках палітгуртка. Не застаўся. «Я дома магу чытаць газеты. Пісьменны», —адказаў ён.

— А заўтра запрашаем прыняць удзел у нядзельніку па дабраўпарадкаванню тэрыторыі завода, — гаварыла праорг цэха. — Трэба ж хоць калі-небудзь прыняць і вам удзел у грамадскім жыцці.

Успомніўшы гэта, Сямён Ільіч ціха засмяяўся. Ну, які з яго грамадскі работнік? Навошта гэта яму? Што ён за гэта будзе мець? Няхай дурні такой работай займуцца, накшталт Нікалаевай, што стаіць на ахове завода. Нядаўна гэтую старую жанчыну хуліганы пабілі, але яна не сышла са свайго паста. Пра яе ўчынак нават пісала заводская шматтыражка. А ён не энтузіяст. Любіць жыць ціха, мірна. Не разумее Сямён Ільіч такіх людзей, ліха іх ведае і чаго толькі яны рызыкуюць сваім жыццём. Ну, вось хоць бы майстар маторнага цэха Даўсян. Затрымаў у ашчаднай касе злодзея, які ўкраў 1 400 рублёў. Добра яшчэ, што ўсё абышлося ціха. А калі б гэты бандзюга пырнуў нажом?.. А Даўсяну сказалі на гэта толькі «дзякуй». Хоць бы ўзнагароду якую далі чалавеку...

Ён успомніў пра газеты, якія купіў, ідучы дадому. Што ж пішуць там? «Пры камунізме сямейныя адносіны ачысцяцца ад матэрыяльных разлікаў»,— прачытаў ён уголас і іранічна ўсміхнуўся. Э, не! Матэрыяльныя разлікі гэта, брат, усё. Ёсць у цябе грошы — глядзець на цябе будуць з павагай, няма—каму ты патрэбен... Каханне, узаемныя пачуцці—усё гэта выдумалі паэты.

Але ён адчуваў, што нейкі ўнутраны голас не згаджаецца з гэтай, здавалася б, яснай формулай жыцця. У апошні час увогуле сэрца яго пачало ныць невядомым болем. Паглядзіць Сямён Ільіч навокал—усё ёсць, усяго ўдосталь. А вось на душы неспакой...

* * *

Даўно, яшчэ да вайны, на прывакзальнай плошчы ў Мінску можна было часта бачыць невысокага, шыракаплечага мужчыну, які прадаваў марожанае.

— Здаровы які,—усміхаліся людзі.—Яму б мяхі варочаць, а не марожанае прадаваць.

Звычайна на такія заўвагі Сямён Ільіч не рэагаваў. «Кожнаму сваё,—разважаў ён.—Аднаму ў жыцці наканавана цягаць мяхі, другому — марожанае прадаваць. І, нарэшце, на марожаным можна добра зарабіць. А грошы—гэта грошы. Яны не пахнуць».

— Паслаў бы на гэтую справу жонку,—раілі іншыя.

— Гэта не ваша справа,—адказваў Сямён Ільіч і працягваў сваім гучным голасам:

— Марожанае, марожанае, найлепшае марожанае-е...

Людзям і ў галаву не магло прыйсці, што жонка Сямёна Ільіча, Генрыета Барысаўна, якраз у гэты час знаходзілася на процілеглым баку плошчы і ў тон мужу паўтарала:

— Каму марожанае!.. Налятай, падзешавела!..

Было ў Лузгіных два сыны. Прыгажуны, чарнавокія, смуглявыя. Апраналіся лепш за ўсіх на двары. Часта вечарамі з расчыненага акна кватэры Лузгіных чуліся гукі скрыпкі і піяніна. Ігралі сыны. Але інцы раз у мелодыю ўрываліся злыя галасы. Пачыналася сварка. Суседзі добра ведалі, што ў гэтай сям'і можа ўспыхнуць скандал з-за капейкі. Але ні суседзі, ні муж і жонка Лузгіны не падазравалі, што нязначныя сваркі з-за грошай былі пачаткам канца. Прагнасць, нібы іржа, раз'ядала сям'ю. Усё было ў гэтым доме—і грошы, і музыка, і вонкавая прыстойнасць. Не было самага важнага—згоды, дружбы, узаемнай любві.

Пачалася вайна. Для мільёнаў людзей яна была вялікім выпрабаваннем, праверкай духоўных якасцей чалавека, моцнасці сямейных адносін. Сям'я ж Лузгіных развалілася, лопнула, як мыльны пухір, ад першага павеву ветру. Генрыета Барысаўна выйшла замуж за другога чалавека, а старэйшы сын, той, што іграў на скрыпцы, стаў злодзеем і трапіў у дзіцячую выхаваўча-працоўную калонію.

У першы ж пасляваенны год у Мінску побач з драўляным вакзальным баракам стаяў невялікі ларок «Піва-воды». У ім за прылаўкам завіхаўся наш стары знаёмы — Сямён Ільіч.

— Колькі работы ў Мінску. Увесь горад у руінах... Як патрэбны цяпер рабочыя рукі! Сталі б лепш мулярам, тынкоўшчыкам... Вунь, дзяўчаты-падлеткі ўзняліся на рыштаванні,—дакаралі прадаўца дэмабілізаваныя воіны, што вярталіся з фронту.

— Кожнаму — сваё,—жартаваў Сямён Ільіч.—Павінен жа нехта прадаваць піва-воды.

А пайшоў сюды працаваць Сямён Ільіч таму, што як-ніяк, а глядзіш і на пене піва сякаятакая капейка перападзе...

— Што ж, цяпер мне патрэбна сяброўка жыцця,—рашыў ён.— Але ажанюся я толькі з маладзенькай. Не бяда, што мне ўжо сорак адзін. У мяне—грошы... Любая пойдзе.

Хто шукае—той знаходзіць. Людміла была прыгожай дзяўчынай. І ці то ў жарт, ці ўсур'ёз называла яго «татачкам». У сваю чаргу Сямён Ільіч называў маладую жонку «дачушкай». Але хутка маладажон пераканаўся, што зубкі ў прыгожай жанчыны былі не толькі белыя, яны былі і вострыя. Прагнасці маладухі не было канца. Зусім згубіў спакой Сямён Ільіч. Маладая жонка патрабавала ўсё новыя і новыя абноўкі: то купі ёй коцікавае футра, то залаты гадзіннік, то модныя боцікі.

— Плакалі мае грошыкі, — не раз і не два ўздыхаў у начы Сямён Ільіч.

— Грошы—гэта вада,—жартавала Людміла і паказвала свае белыя зубкі.—Ці ж ты не хочаш, каб твая жонка была самай прыгожай на свеце?

— Не, грошы—не вада, іх трэба зарабіць,— адказваў муж.—Час і табе пайсці працаваць. Хто не працуе, той не есць,—ушчуваў ён сваю Людмілу.

І вось аднойчы Лузгін здаў па акту ларок «Піва-воды», а Людміла Сарокіна — прыняла. Справы ішлі добра. Але неўзабаве Сямён Ільіч пачаў заўважаць, што ля маладой жонкі вельмі ўжо завіхаюцца розныя «кавалеры», якія многа пілі, а грошы не плацілі. Аднойчы ён учыніў жонцы скандал і пайшоў жыць да брата на кухню...

Час залечвае раны. Ішлі гады. Сямён Ільіч вырашыў будавацца.

— Свой дом — гэта заўсёды грошы, — гаварыў ён, калі яго адгаворвалі. — Будзе цяжка — можна здаць пару пакояў. А гэта — грошы. Ці многа трэба пажыламу чалавеку? Мне ж хутка ўжо на пенсію.

Калі будоўля завяршалася, Сямён Ільіч зноў вырашыў займець сям'ю. На гэты раз ён захацеў ажаніцца з «самастойнай», а не з «фінціфлюшкай».

І сур'ёзная жанчына знайшлася. Ганна Рыгораўна працавала бухгалтарам, была добрай маці. Першы яе муж загінуў на вайне, і ёй прыйшлося адной выхоўваць дзіця. Было цяжка, але яна не скардзілася нікому.

Сямён Ільіч да гэтага часу таксама змяніў месца работы. Ён стаў кладаўшчыком на Мінскім мотавелазаводзе.

Жыццё тым часам пайшло сваёй дарогай. Маладажоны жылі не дрэнна і не добра. Усяк бывала.

— Золата не ядзім, але і камені не грызём, — жартаваў Сямён Ільіч.

Аднак і тут жыццё, як кажуць, трэснула. Жонка іншы раз затрымлівалася на рабоце, і тады мужу прыходзілася самому гатаваць вячэру, абіраць бульбу, мыць пасуду.

— Стаў жанатым халасцяком,— скардзіўся Сямён Ільіч брату. — Такое жыццё мне зусім не падабаецца. Трэба штосьці прыдумаць.

І прыдумаў. Пасля доўгага націску жонка пакінула работу. Жанчына сумавала без працы. Ці многа часу трэба, каб прыбраць кватэру і згатаваць абед? Вольнага часу было больш, як трэба. Гэта прыгнятала чалавека, які ўсё жыццё прывык працаваць. Яна чытала, вышывала сурвэткі, шыла... А часу ўсё роўна заставалася многа. Праўда, гадзіну-другую яна бавіла, ходзячы па магазінах. Але Сямён Ільіч пазбавіў яе і гэтага занятку. І не таму, што клапаціўся пра здароўе жонкі, каб яна не насіла цяжкіх сумак. Яму проста здалося, што Ганна многа выдаткуе грошай, купляе не тое, што трэба. Ён сам стаў хадзіць у магазін, на базар. Потым стаў пагаворваць, што жонка многа кладзе ў гаршчок мяса, масла, ёй не шкада, што ён надрываецца на рабоце. Жанчына ў адказ маўчала—не хацелася, каб у доме зачыналіся сваркі, але на сэрцы было цяжка. Зняважлівы тон, дробязныя прыдзіркі рабілі жыццё Ганны Рыгораўны невыносным. І яна пакінула Сямёна Ільіча.

... Усё гэта яму ўспомнілася цяпер, у гэты сумны суботні вечар. Ён акінуў позіркам добра абсталяваную кватэру і раптам убачыў сваё адлюстраванне ў адпаліраваных да бляску дзверцах серванта. Сямён Ільіч адвярнуўся і зноў убачыў сябе ў трумо. На яго глядзеў аброслы рыжай шчацінай чалавек з мяшкамі пад вачыма, з сівізной на скронях. «Няўжо жыццё прайшло міма? — мільганула думка.—Так, міма... Я, відаць, штосьці ў ім прагледзеў, прапусціў...»

Усё ў яго, здаецца, ёсць: і дом, і сад, і агарод, а сапраўднай радасці, якая прыходзіць ад шчырага, бескарыслівага, моцнага сяброўства, няма. Чалавек застаўся адзін.

На стале ў кутку білася, заблытаўшыся ў павуціне, муха.

Яўген МАЗО.

Пятнаццаць год пры Брэсцкім чыгуначным клубе працуе драматычны калектыў. Нядаўна яму прысвоена званне Народнага тэатра. У дні свайго юбілею калектыў паставіў новы спектакль па п'есе А. Макаёнка «Лявоніха на арбіце».

На здымку: сцэна са спектакля «Лявоніха на арбіце». У ролях: старшыні калгаса Буйкевіча—камерцыйны рэвізор аддзялення чыгункі І. В. Карпук (справа), вартаўніка Максіма—работнік клуба А. І. Новікаў. Фота В ГЕРМАНА. (БЕЛТА).

У ДОБРЫ ЧАС!

Святочныя выступленні эстраднага аркестра Беларускага радыё і тэлебачання з'явіліся для яго своеасаблівым «баявым хрышчэннем». І трэба сказаць, што яно прайшло ўдала. Аркестр выступаў перад мінскімі студэнтамі і воінамі гарнізона.

Пасля доўгага маўчання эстрадны музычны калектыў рэспублікі зноў загучаў ярка, таленавіта. Вялікую работу правёў мастацкі кіраўнік і дырыжор Б. Райскі.

У святочных канцэртах разам з аркестрам прымалі ўдзел нашы спевакі. Саліст Тэатра оперы і балета В. Ганчарэнка выканаў у суправаджэнні аркестра новую песню А. Багатырова «Мой любімы горад», а В. Дуброўская — песню Я. Глебава «Твая вясна».

Вельмі меладычная лірычная песня Ю. Семянякі «Над Пінай» добра прагучала ў выкананні саліста В. Вуячыча і жаночага вакальнага трыо ў складзе Н. Мацаральнік, Е. Ягоравай і Н. Ясневай. Песня гэтая ўдала аркестравана і робіць добрае ўражанне на слухачоў. Хацелася б толькі пажадаць выканаўцам, каб яны больш упэўнена, свабодна трымаліся на сцэне.

Эстрадны аркестр Беларускага радыё і тэлебачання парадаваў мінчан не толькі як чулы і ўважлівы акампаніятар вакалістаў, але і як удумлівы выканаўца інструментальных твораў. Пяшчотна і паэтычна прагучала п'еса Олдстана «Мары». Выразна і тэмпераментна быў выкананы беларускімі аркестрантамі індзейскі танец «Тамагаўк». Варта адзначыць ігру на ўдарных інструментах Г. Купрыянава.

У нашай рэспубліцы любяць эстрадную музыку. Добрая, вясёлая, жыццярадасная, яна заўсёды прыносіць вялікае задавальненне аматарам мастацтва. Хочацца пажадаць беларускаму эстраднаму калектыву стаць сапраўдным прапагандыстам лёгкай музыкі.

В. ПАЎЛОВІЧ.

Фота М. РУБІНШТЭЙНА.

ДАВЕДНІК ЛІТАРАТУРЫ ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Беларускія пісьменнікі напісалі шмат цікавых твораў, якія атрымалі прызнанне маленькага чытача не толькі ў нашай рэспубліцы, але і далёка за яе межамі. Калі да Кастрычніка ў Беларусі дзіцячых кніжак было не больш дзесятка, дык цяпер спатрэбіўся спецыяльны паказальнік дзіцячай літаратуры — факт сам па сабе вельмі знамянальны.

Няма неабходнасці доўга гаварыць аб патрэбнасці спецыяльнага даведніка па дзіцячай літаратуры для работнікаў бібліятэк, настаўнікаў, піянерважатых, студэнтаў філалагічных факультэтаў і факультэтаў пачатковай школы, даследчыкаў дзіцячай літаратуры і бацькоў. Без паказальніка вельмі цяжка весці прапаганду кнігі і кіраваць дзіцячым чытаннем.

Такі даведнік па дзіцячай літаратуры нядаўна з'явіўся. Памеры паказальніка не дазволілі ўключыць у яго ўсе кнігі беларускай дзіцячай літаратуры. Ён ахоплівае толькі тыя мастацкія творы для дзяцей, якія былі выдадзены ў 1945—1960 гг.

Складаецца даведнік з двух раздзелаў. Асаблівую цікавасць мае першы раздзел — «Беларуская дзіцячая літаратура на роднай мове». Усе кніжкі размешчаны па ўзроставых групах: дашкольнага, малодшага, сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту. Аб кожнай з іх пададзена кароткая анатацыя. Усяго ў раздзел уключана 396 назваў мастацкіх твораў, агульны тыраж якіх складае больш дзесяці мільёнаў экземпляраў.

У другім раздзеле ўказаны творы дарэвалюцыйнай і савецкай рускай літаратуры, літаратуры народаў СССР, а таксама замежнай літаратуры, якія былі выдадзены ў нашай рэспубліцы: 442 назвы кніг агульным тыражом больш 14 млн экземпляраў.

Паказальнік адкрываецца артыкулам аб стане і развіцці беларускай дзіцячай літаратуры. Літаратуразнаўца М. Барсток выказвае рад заўваг аб станаўленні і развіцці нашай дзіцячай літаратуры, аналізуе творы Я. Коласа, Я. Купалы, Цёткі, Зм. Бядулі, многа гаворыць аб развіцці беларускай літаратуры для дзяцей у савецкі час да Вялікай Айчыннай вайны. На жаль, аб сучаснай дзіцячай літаратуры сказана вельмі мала. У артыкуле толькі пералічаны найбольш значныя творы беларускіх пісьменнікаў і пераклады на нашу мову твораў рускай, украінскай і іншых дзіцячых літаратур, якія выйшлі ў апошнія пятнаццаць гадоў. А між тым кнігі менавіта гэтага часу ахоплены даведнікам. У артыкуле, на наш погляд, варта было б больш падрабязна спыніцца на пытаннях развіцця сучаснай дзіцячай літаратуры, на пытаннях майстэрства нашых паэтаў і празаікаў, а таксама прапанаваць найбольш эфектыўныя метады па кіраўніцтву чытаннем дзяцей, паколькі паказальнік падрыхтаваны такой аўтарытэтнай установай, як Дзяржаўная бібліятэка БССР імя Ул. І. Леніна.

Варта выказаць некаторыя заўвагі ў адрас складальніка і рэдактара даведніка. У ім паказаны ў большасці выпадкаў толькі апошнія выданні кніжкі. Напрыклад, у паказальніку ўказваецца, што паэма-казка А. Астрэйкі «Прыгоды дзеда Міхеда» выдадзена ў 1959 г. На самай жа справе ўпершыню гэты твор быў выдадзены ў 1956 г. Прычым першае і другое выданні істотным чынам адрозніваюцца адно ад аднаго. Або ўзяць пераклад на рускую мову любімага твора беларускіх дзяцей малодшага школьнага ўзросту — «Вавёрчына гора» В. Віткі. У паказальніку адзначана, што гэтая казка была перакладзена ў 1958 г. і выдадзена ў Маскве тыражом у 20 000 экземпляраў. Між тым, першы пераклад казкі «Вавёрчына гора» на рускую мову быў зроблены ў Мінску ў 1956 г. і выдадзены Дзяржвыдавецтвам БССР тыражом у 50 000 экземпляраў. Каштоўнасць паказальніка зніжаюць граматычныя і фактычныя памылкі. Аўтарам аповесці «Каштанавы «Масквіч» з'яўляецца, калі верыць даведніку, не Хв. Жычка а Т. Жычка. У раздзеле «Творы беларускіх пісьменнікаў» пераблытана нумарацыя назваў кніг і аўтараў, а пад нумарам 74 значацца аж дзве кніжкі: А. Дзеружынскага «Цуды ёсць на свеце» і С. Грахоўскага «Ад вясны да вясны».

І ўсё ж паказальнік з'явіцца каштоўным дапаможнікам для работнікаў бібліятэк, дзіцячых садоў і іншых дзіцячых устаноў, дапаможа паспяхова вырашаць задачы па прапагандзе дзіцячай кнігі.

І. РАЗАНАЎ.

Дзіцячая літаратура БССР. Рэкамендацыйны паказальнік літаратуры 1945—1960 гг. Склала З. У. Дзяканава. Мінск. 1961.

ХВАЛЮЮЧЫЯ СУСТРЭЧЫ

Саюз пісьменнікаў Літвы арганізаваў сустрэчы літаратараў з рабочымі, калгаснікамі, інтэлігенцыяй Кедайняйскага раёна, прысвечаныя вынікам работы XXII з'езда КПСС. Масавыя літаратурныя вечары адбыліся ў рабочых клубах, на прадпрыемствах і ў калгасах. Перад чытачамі выступілі народны паэт Літвы Тэафіліс Цільвіціс, паэты і пісьменнікі Аляксандр Гудайціс-Гузявічус, Юстынас Марцінкявічус, Альбінас Жукаўскас, Альфонас Малдоніс і інш.

Па запрашэнню Кедайняйскага райкома партыі і рэдакцыі газеты «Тарыбініс Каляс» у сустрэчах прынялі ўдзел беларускія паэты Мікола Хведаровіч і Еўдакія Лось. Ад імя пісьменнікаў нашай рэспублікі яны віталі літоўскіх сяброў, чыталі свае вершы.

Вечары з удзелам беларускіх паэтаў адбыліся ў Доме культуры горада Кедайняй, у калгасе «Усходняя зара». У будынку праўлення калгаса пісьменнікі гутарылі з калгасным актывам: брыгадзірамі, жывёлаводамі, механізатарамі, будаўнікамі. Старшыня калгаса тав. Кратавічус пазнаёміў гасцей з развіццём арцельнай гаспадаркі, расказаў аб росце культурнага ўзроўню шырокіх мас калгаснікаў.

У Доследнай сельскагаспадарчай акадэміі Літвы пісьменнікі сустрэліся з вучонымі і студэнтамі-практыкантамі.

Вечары прайшлі пад знакам братняй дружбы літоўскага і беларускага народаў.

ЗА РАБОТУ, ТАВАРЫШЫ!

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.).

ствярыць кнігу пра саўгас «Мінскі», заснаваны нашымі землякамі.

Аб велічных планах камуністычнага будаўніцтва, якія намеціў гістарычны XXII з'езд партыі, усхвалявана гаварыў Мікола Хведаровіч.

— Усё для чалавека, для шчасця чалавека! Гэтыя словы нельга вымаўляць раўнадушна. Сёння мы ўжо адчуваем здзяйсненне запаветнай мары чалавецтва. Дзеля шчасця чалавека паміралі ў турмах, у ссылках і на катарзе лепшыя розумы чалавецтва. І вось сёння, на нашых вачах, збываецца іх спадзяванне, будуецца тое грамадства, на сцягу якога напісана: «Чалавек чалавеку — друг, таварыш, брат!»

Пісьменнікаў асабліва цікавіць раздзел Праграмы, у якім сфармуляваны маральны кодэкс будаўніка камунізма. Да гэтага павінна быць прыкавана наша ўвага. Будаўнік камунізма — новы герой нашай літаратуры. Нам трэба глядзець на сённяшнія справы з той вышыні, з якой павінны быць відны дзесяцігоддзі.

М. Хведаровіч пагадзіўся з таварышамі, якія гаварылі на сходзе аб тым, што Саюз пісьменнікаў вельмі мала працуе з літаратурнай моладдзю. Ён заклікаў унікнуць у гэтай справе фармалізму, агульшчыны. Праца з маладымі — творчая праца, і ў ёй не месца бюракратызму і фармалізму.

— Рашэнні з'езда — тэарэтычны і практычны універсітэт для пісьменнікаў, — сказаў Анатоль Вялюгін. — На з'ездзе прагучалі крылатыя словы Мікіты Сяргеевіча Хрушчова: «Мы раіліся з Леніным!» Гэтыя словы паказваюць глыбокую вернасць партыі ленінізма. Новая Праграма Камуністычнай партыі Савецкага Саюза — вялікі маніфест нашай эпохі. Гэта — найлепшы твор нашага часу. І сёння мне ўспамінаюцца словы гераічнага сына Кубы Ніколаса Гільена, які гаварыў, што бясплённы той паэт, які не мае ў сабе сілы перадаць лірычна змест Праграмы нашай партыі.

Ліквідацыя рэшткаў культу асобы пакончыла з многімі хваравітымі з'явамі ў літаратуры. Зараз, падкрэсліў А. Вялюгін, трэба пісаць такія творы, якія б былі глыбока праўдзівымі, дзейсна памагалі народу змагацца за светлую будучыню — камунізм.

Прамоўца крытыкуе пазіцыю «Литературной газеты», яе адносіны да нацыянальных літаратур і ў прыватнасці да беларускай. За паўтара гады ў «Литературной газете» былі надрукаваны ўсяго тры рэцэнзіі на кнігі беларускіх пісьменнікаў.

У заключэнне А. Вялюгін сказаў:

— Мы ўспамінаем сёння тую тоненькую кніжачку, якая з'явілася больш ста гадоў назад — Маніфест Маркса і Энгельса. Якія ж словы мы павінны знайсці сёння для ўслаўлення маніфеста новай эпохі? Толькі самыя важкія, самыя цёплыя, самыя пранікнёныя!

Кожны з нас павінен рабіць нешта такое, каб радаваліся людзі, сказаў Міхась Скрыпка. Ён гаварыў аб неабходнасці лепш афармляць кнігі, якія выдае Белдзяржвыдавецтва.

Узаемаадносінам аўтараў і работнікаў выдавецтва прысвяціў выступленне Нічыпар Чарнушэвіч.

Вечаслаў Адамчык падкрэсліў, што гісторыя нашай літаратуры распрацавана вельмі недасканала, асабліва перыяд дваццатых-трыццатых гадоў. На думку В. Адамчыка, недастаткова высокая якасць кнігі «Героі нашых дзён». Некаторыя нарысы — нудныя, шэрыя, павярхоўныя. Прамоўца выказаў крытычныя заўвагі ў адрас часопіса «Маладосць».

У спрэчках таксама прынялі ўдзел П. Пестрак, Р. Кобец, К. Кірэенка, А. Рылько.

Сход прыняў пастанову, у якой гаворыцца:

«Беларускія пісьменнікі, як і ўвесь савецкі народ, уважліва сачылі за гістарычнымі пасяджэннямі ў Крамлі, з пачуццём вялікага натхнення сустрэлі мудрыя рашэнні з'езда роднай Камуністычнай партыі. Прынятая на з'ездзе новая Праграма КПСС, гэты найвялікшы дакумент сучаснай эпохі, а таксама новы Статут партыі, поўнае ўхваленне дзейнасці Ленінскага ЦК у галіне ўнутранай і знешняй палітыкі, суровае асуджэнне антыпартыйнай групы адшчапенцаў - фракцыянераў, якія спрабавалі збіць нашу партыю з правільнага ленінскага шляху, рашучае і канчатковае выкарчаванне культу асобы, — усё гэта знайшло гарачы водгук ва ўсіх сэрцах, аднадушнае адабрэнне і падтрымку з боку беларускіх пісьменнікаў, як і ўсёй савецкай грамадскасці.

Наш народ назваў XXII з'езд КПСС з'ездам будаўнікоў камунізма, з'ездам, які падвёў вынікі сусветна-гістарычных перамог Савецкага Саюза і вызначыў ясныя шляхі ў будучыню. Цесна згуртаваўшыся вакол роднай партыі, пісьменнікі ўсе, як адзін, з вялікім уздымам успрымаюць рашэнні XXII з'езда. Камуністычная партыя, ажыццяўляючы ленінскую генеральную лінію, заклікае і мабілізуе не толькі літаратараў, работнікаў навукі, культуры і мастацтва, — усіх працоўных: за работу, за выкананне намечаных з'ездам грандыёзных планаў пабудовы камунізма ў нашай краіне».

Сход пастанавіў: «Аднадушна ўхваліць гістарычныя рашэнні XXII з'езда КПСС, прынятую ім праграму будаўніцтва камунізма і, паўсядзённа змагаючыся за выкананне задач, пастаўленых партыяй у галіне літаратуры, прыкласці ўсе творчыя намаганні да ажыццяўлення велічных камуністычных ідэалаў».

Пісьменнікі вырашылі арганізаваць глыбокае вывучэнне Праграмы Камуністычнай партыі, актыўна прапагандаваць матэрыялы з'езда ў масах, рэкамендаваць прэзідыуму СП БССР і партбюро распрацаваць перспектыўны план мерапрыемстваў творчай працы Саюза пісьменнікаў і партарганізацыі ў адпаведнасці з Праграмай КПСС і рашэннямі XXII з'езда КПСС.

У пастанове падкрэслена, што неабходна «пакласці ў аснову далейшай творчай працы задачы, якія вынікаюць з рашэнняў XXII з'езда КПСС, Праграмы партыі як крыніцы творчага натхнення з тым, каб у бліжэйшыя гады з'явілася ў нашай літаратуры шмат новых высокамастацкіх твораў аб жыцці і працы будаўнікоў камуністычнага грамадства».

Выйшлі з друку

У Белдзяржвыдавецтве выйшлі з друку і паступілі ў продаж наступныя кнігі мастацкай і дзіцячай літаратуры:

Міхась Машара. Зязюльчыны слёзы. Казка. Для малодшага ўзросту. Малюнкі М. Савіцкага. Тыраж 24 тыс. экз., стар. 24. Цана 4 кап.

Аладзін і чарадзейная лямпа. Арабская казка. Для малодшага ўзросту. Малюнкі Г. Паплаўскага. Пераклад С. Драздоўскага. Тыраж 30 тыс. экз., стар. 34. Цана 25 кап.

Літоўскія народныя казкі. Для малодшага ўзросту. Мастак В. Цітановіч. Пераклад І. Скапарава. Тыраж 12 тыс. экз., стар. 152. Цана 37 кап.

І. Кузняцоў. Вакальныя творы. Песні і хоры. На словы А. Бачылы, С. Алейніка, Э. Валасевіча, А. Дзеружынскага і А. Русака. Тыраж 1 020 экз., стар. 38. Цана 34 кап.

Два беларускія танцы. Партытура для народнага аркестра. Апрацоўка А. Граса і П. Кірыльчанкі. Аркестроўка М. Лісіцына. Тыраж 1 тыс. экз., стар. 24. Цана 14 кап.

З кінакамерай па рэспубліцы

Мінская студыя навукова-папулярных і хранікальна-дакументальных фільмаў выпусціла на экраны гарадскіх кінатэатраў і сельскіх клубаў кіначасопіс «Савецкая Беларусь» № 31. Яго першы сюжэт расказвае аб мітынгах працоўных Беларусі, якія горача ўхваляюць і цалкам падтрымліваюць палітычную лінію Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

Знаходжанню ў Мінску партыйнай дэлегацыі Балгарыі на XXII з'ездзе КПСС на чале з першым сакратаром ЦК Балгарскай кампартыі Тодарам Жыўкавым прысвечан другі сюжэт кіначасопіса.

Гледачы ўбачаць таксама прадукцыю завода сельгасмашын у Лідзе, устанаўленне велізарнага сталёвага капра ў Салігорску, уручэнне ветэранамі ленінскай партыі камсамольскіх білетаў юнакам і дзяўчатам Мінска ў доміку першага з'езда РСДРП, экспанаты Рэспубліканскай выстаўкі самадзейных майстроў выяўленчага і прыкладнога мастацтва, эпізоды з новага кінафільма «Юлькін дзень», які зараз здымаецца на кінастудыі «Беларусьфільм».

Нядаўна вучні Ратамскай сярэдняй школы Мінскага раёна сустрэліся з камісарам легендарнага крэйсера «Аўрора» Аляксандрам Віктаравічам Балышавым.

З вялікай увагай праслухалі дзеці змястоўны і цікавы расказ камісара Балышава аб удзеле ў Кастрычніцкай рэвалюцыі крэйсера «Аўрора».

Крэйсер «Аўрора» атрымаў баявое заданне накіравацца па Няве да Зімовага палаца. Гарматы «Аўроры» пад камандай камісара Балышава былі наведзены на Зімовы палац. Залпы «Аўроры» абвясцілі свету аб пачатку новай эры.

На здымку: вучні Ратамскай школы слухаюць расказ камісара крэйсера «Аўрора» Аляксандра Віктаравіча Балышава.

Фота Л. ХАТКОЎСКАГА.

НЕ Ў ГАСЦЯХ, А ДОМА

У нашай вёсцы Залессе працуе вялікі атрад інтэлігенцыі. Каля 30 чалавек з вышэйшай адукацыяй, а колькі з сярэдняй спецыяльнай! Ні адна справа ў вёсцы не абыходзіцца без удзелу гэтых людзей.

У пачатку мінулага года калгаснікі сельгасарцелі «Чырвоны партызан» абмяркоўвалі перспектыўны план развіцця сваёй гаспадаркі. Прадстаўнікі інтэлігенцыі энергічна падтрымалі прапановы праўлення — пабудаваць новую школу, лазню, сельмаг, пошту, бібліятэку, дзіцячы сад, сталовую.

Спецыялісты сельскай гаспадаркі прымаюць актыўны ўдзел у рабоце сельскага Дома культуры. Энтузіястам самадзейнага мастацтва зарэкамендавала сябе настаўніца сярэдняй школы дэпутат райсавета Г. Рыжэвіч, якая ўжо дванаццаць год нязменна кіруе ў нас драмгуртком. Пад яе кіраўніцтвам гурткоўцы паставілі на сцэне каля ста п'ес і камедый. Сярод іх «Паўлінка» і «Прымакі» Янкі Купалы, «Мядзведзь» А. Чэхава, «Мікітаў лапаць» М. Чарота, «Гром з яснага неба» А. Рылько, «Апошняя варажба» Ус. Краўчанкі і інш.

Сапраўднай энтузіясткай паказала сябе старшая піянерважатая Марыя Далінская — кіраўнік харавога калектыву. У мастацкай самадзейнасці ўдзельнічаюць педагог Л. Сальнікава, медсястра Т. Канькова, фельчар А. Кухарэнка, заатэхнік Я. Біснюк, бібліятэкар З. Рамановіч і інш.

Толькі за апошнія восем месяцаў гэтага года прадстаўнікі сельскай інтэлігенцыі прачыталі ў нас 56 лекцый і дакладаў для насельніцтва, паставілі 16 канцэртаў і спектакляў, правялі 12 тэматычных вечароў, тры вечары пытанняў і адказаў і тры вусныя атэістычныя часопісы. Нядаўна адбыўся цікавы вечар «Мы будзем жыць пры камунізме», у якім прынялі актыўны ўдзел сельскія інтэлігенты К. Туцкі, М. Даўбешкін, Н. Мельнікаў і іншыя. Вечар прайшоў паспяхова.

Сельскі інтэлігент — не госць у вёсцы, не часовы жыхар, не староннi назіральнік. Ён — актыўны будаўнік камунізма, удзельнік барацьбы за далейшы ўздым сельскай гаспадаркі і культуры.

У новай Праграме КПСС падкрэсліваецца вялікая роля грамадскасці ў культурным будаўніцтве.

Але, на жаль, у нас яшчэ слаба выкарыстоўваюцца творчыя магчымасці інтэлігенцыі, яе багаты вопыт і веды.

У трох-чатырох кіламетрах ад Залесся, дзе знаходзіцца сельсавет, ёсць вёска Сівіца, дзе вялікі калгас, школа, бібліятэка, клуб, медпункт. Ёсць вядома, і сельскі лекторый, і культкамісія пры сельсавеце. Якое багатае культурнае жыццё магло быць у гэтай вялікай вёсцы... А на справе за год адбываецца два-тры выступленні школьнікаў з канцэртам перад святамі ды чытаецца некалькі дакладаў. Сельскі клуб гэтага сельсавета ў большасці на замку, у ім, а таксама ў бібліятэцы — холад. І нікога не цікавіць, што духоўныя запатрабаванні насельніцтва не задавальняюцца, што культура працы ў калгасе невысокая. Такая ж карціна ў Сіньках, Паніззі, Капланах і ў іншых суседніх вёсках.

У чым жа справа? Раздумваючы над гэтым пытаннем, прыходзіш да вываду, што сельская інтэлігенцыя тут адарвалася ад жыцця калгаса. Замыкаючыся ў рамкі сваёй прафесіі, спецыялісты ведаюць часам адзін аднаго толькі за вочы, не сустракаюцца, не абмяркоўваюць ніякіх пытанняў, хоць побач жывуць гадамі.

Інтэлігенцыю збіраюць пераважна напярэдадні выбарчай кампаніі, каб аб'явіць, да якой дзесяцідворкі хто прымацаваны, і ўсё. А ў астатні час кожны жыве па свайму разуменню: робіш штонебудзь — добра, не робіш — ну і няхай сабе... Трэба далучаць спецыялістаў да грамадскага жыцця, падтрымліваць іх ініцыятыву, выкарыстоўваць іх арганізатарскія навыкі. Чаму, напрыклад, не збіраць інтэлігенцыю раёна, сельсавета, калгаса для абмеркавання пытанняў культурна-асветнай работы на вёсцы? На сходах варта было б выступіць з дакладамі кіруючым работнікам раёна, старшыням сельсаветаў і калгасаў.

Нельга не сказаць і пра запатрабаванні — бытавыя і культурныя — самой інтэлігенцыі. У яе жыцці шмат такога, што стварае «чамаданны настрой», вядзе да цякучасці.

Паспрабуйце набыць радыёпрыёмнік ці радыёлу, не гаворачы пра тэлевізар, купіць добры музычны інструмент, мэблю, лыжы, канькі, спартыўны касцюм, патэфонныя пласцінкі, зрабіць падарунак блізкаму чалавеку — ды гэта ж цэлая праблема! Немагчыма дастаць новую кнігу. Вось прайшоў месячнік кнігі, а мы яго ў вёсцы і не адчулі (каторы ўжо год). Цяпер у нашым магазіне наогул няма ніякіх кніг: залежалыя знялі з паліц, а новыя ўсё збіраюцца завезці. Вось і ствярай свае асабістыя бібліятэчкі... Не задавальняюцца і патрэбы сельскіх гледачоў у мастацтве. Многа новых кінафільмаў зусім не даходзіць сюды.

Нябачаныя па маштабах справы здзяйсняюцца цяпер у вёсцы: узнімаецца ўгару сельская гаспадарка, расце культура, з кожным днём паляпшаецца жыццё сельскіх працаўнікоў. Немалы ўдзел сельскай інтэлігенцыі ў выхаванні маладога пакалення — актыўных будаўнікоў камунізма. І трэба ўсё зрабіць для таго, каб настаўнікі, медыкі, аграномы, заатэхнікі яшчэ больш актыўна паляпшалі і ўпрыгожвалі жыццё савецкага чалавека ў вёсцы.

Ул. СУРМАЧ,
дырэктар Залескага дома культуры Смаргонскага раёна.

ЦУДОЎНЫ СВЕТ ДУШЫ

У старажытным беларускім мястэчку Будслаў, што ў Крывіцкім раёне, сёй-той з кнігалюбаў сустрэўся з гэтай выдатнай кнігай ужо каля года назад. Адзін экземпляр яе на польскай мове прыслала сюды з Варшавы сама аўтар — Марцяна Фарнальская. Вось ён, цудоўна выдадзены на 800 старонак, том «Успамінаў маці».

На шмуцтытульным лісце ад рукі напісана: «Дарагой, любімай Паўліне — на ўспамін аб нашым прабыванні ў Царыцыне. Бабуля М. Фарнальская». Гэты экземпляр «Успамінаў маці» прысланы ў адрас жыхаркі Будслава Паўліны Вікенцьеўны Мядзёлкі. Паўліна Вікенцьеўна — пенсіянерка, былая выкладчыца мовы і літаратуры, адважная радавая старой арміі змагароў за права беларусаў «людзьмі звацца», першая выканаўца ў 1913 годзе ролі Паўлінкі ў аднайменнай п'есе народнага паэта Беларусі Янкі Купалы.

Юная Паўлінка пазнаёмілася з польскай сям'ёй Фарнальскіх у час першай сусветнай вайны на Волзе, у вялікім патоку бежанцаў, і пасябравала там з Малгосяй Фарнальскай, якая стала потым сакратаром Цэнтральнага камітэта Польскай рабочай партыі. Яе закатавалі гітлераўскія людаеды. Так з'явілася кніга Марцяны Фарнальскай, маці Малгажаты, у сціплым будслаўскім доміку.

Паўліна Вікенцьеўна горача рэкамендавала «Успаміны маці» сваім землякам, гаворачы:

— Абавязкова прачытайце...

З рук былой настаўніцы беражліва загорнутая ў газету кніга пераходзіла ў рукі пажылых людзей — тых, хто ведае польскую мову.

Але вось настала чарга і больш маладых. На паліцах кніжнага магазіна ў раённым цэнтры з'явіўся рускі пераклад «Успамінаў маці» Марцяны Фарнальскай — «чалавека з самай вялікай літары», як называе яе ў сваёй прадмове да гэтай кнігі пісьменніца Ванда Васілеўская. Адбылася другая сустрэча тутэйшага чытача з непаўторным творам.

Бясхітрасны і праўдзівы расказ гераічнай маці з усімі адступленнямі і дарагімі яе сэрцу падрабязнасцямі — захапляе мацней, чым самы цікавы раман. Адкрываецца вялікі і цудоўны свет матчынай душы. І гэты свет тым больш цудоўны, тым больш велічны ад таго, што ён асветлены крывавымі водбліскамі дзвюх сусветных войнаў, авеяны пафасам барацьбы за вызваленне працоўных ад капіталістычнага рабства.

І цяпер, амаль праз паўстагоддзе, Марцяна Фарнальская з вялікім хваляваннем успамінае знамянальны дзень свайго жыцця ў далёкім рускім горадзе Царыцыне:

«Нарэшце мы накіраваліся ў партыйны камітэт, дзе нас чакала вялікая радасць... Сакратар адразу ж запоўніў нашы партыйныя білеты, на якіх мы распісаліся. я — крыжыкам. І вось я, амаль пяцідзесяцігадовая непісьменная вясковая жанчына, і Малгося, пятнаццацігадовая школьніца-энтузіястка, абедзве з аднолькавым пачуццём прыціснулі да сэрца гэты вялікі скарб — партыйны білет».

Але быць членам партыі камуністаў — гэта значыць змагацца. І Марцяна Фарнальская і асабліва яе дачка Малгажата аддаюць барацьбе доўгія, неспакойныя гады. Для асабістага жыцця, для сям'і не застаецца часу. Цяжкай дарогай рэвалюцыйнай барацьбы ідуць усе дзеці маці-камуністкі — дачка Фэля, сыны Алесь, Стась, Ляон. Яны рэдка бываюць разам, нечакана з'яўляюцца і таксама раптоўна расстаюцца, іншы раз надоўга. Турмы, падполле... Рэвалюцыя патрабуе. Куды партыя загадае. Сустракаюцца і расстаюцца без слёз.

Марцяна Фарнальская страціла ўсіх дзяцей, апроч старэйшай дачкі Фэлі. Усё гэта вытрымала яна, мужная польская маці.

У заключэнне лепш за ўсё прывесці словы, якія нарадзіліся ў грудзях Марцяны Фарнальскай, калі яна ў пошуках астанкаў дачкі Малгажаты і сына Франака прыйшла пасля вызвалення Варшавы на руіны турмы «Павяк».

«О, мацеркі! Я аплакваю не толькі сваіх дзяцей, з якіх адна ляжыць дзесьці тут, пад руінамі, а другога, магчыма, жывым спалілі ў газавай печы: я аплакваю і вашых дзяцей, якіх вы страцілі таксама, як і я. І адна толькі ўцеха для нашых спакутаваных сэрцаў: ніколі больш не дапусціць гэтага жаху, гэтага найвялікшага чалавечага няшчасця — ніколі больш не дапусціць вайны!»

Г. САМСОНАЎ.

— А нас за акіянам усё-такі цэняць.
— Яно і не дзіва, за аднаго ж бітага двух нябітых даюць.

Размова павінна адбыцца

Творчая дружба пісьменнікаў і мастакоў Беларусі за апошні час узбагацілася яшчэ адной карыснай формай сувязі — арганізацыяй выставак нашых мастакоў у клубе Саюза пісьменнікаў БССР. Наўрад ці можна пераацаніць значэнне падобных кантактаў. Веданне суседніх жанраў мастацтва, у дадзеным выпадку выяўленчага, узбагаціць кругагляд беларускіх празаікаў і паэтаў.

У той жа час сур'ёзная, прынцыповая размова літаратараў пра беларускі жывапіс можа садзейнічаць таму, што і мастакі знойдуць шляхі больш глыбокага пранікнення ў жыццё і ўзнімуць у сваёй творчасці новыя актуальныя тэмы. Бо не выпадкова ж беларускіх мастакоў крытыкавалі за драбнатэмнасць, павярхоўнасць, няўменне разгледзець вялікае, істотнае ў малым, штодзённым і раскрыць эстэтычную прыгажосць той ці іншай падзеі.

Шчырая сяброўская размова пісьменнікаў і мастакоў аб шляхах развіцця беларускага выяўленчага мастацтва зрабіла б добрую паслугу і літаратуры і мастацтву. На жаль, мастацкія выстаўкі, якія раней арганізоўваліся ў клубе пісьменнікаў, не выклікалі дзелавога абмеркавання.

У клубе Саюза пісьменнікаў былі арганізаваны выстаўка твораў старэйшага беларускага мастака Л. Лейтмана, вельмі цікавая выстаўка экслібрыса, мастацтва якога цяпер незаслужана забыта і амаль не папулярызуецца, і, нарэшце, своеасаблівая творчая справаздача Я. Красоўскага і Ул. Стальмашонка «З блакнота мастака» пра іх паездкі па Дунаі і па рэспубліцы. Але яны прайшлі даволі непрыкметна, хоць давалі багаты матэрыял для творчага абмеркавання.

Цяпер тут экспануюцца творы беларускага мастака Анатоля Волкава. А. Волкаў вядомы сваімі жывапіснымі палотнамі, ён зарэкамендаваў сябе выдатным ілюстратарам, своеасаблівым сатырыкам.

У той жа час А. Волкаў, бадай, больш за іншых нашых майстроў выяўленчага мастацтва звязаны з беларускай літаратурай. Пасля прыезду ў Мінск у 1933 годзе мастак прымае актыўны ўдзел у рабоце Белдзяржвыдавецтва, ілюструючы творы Янкі Купалы, Якуба Коласа, Міхася Лынькова, а таксама розныя зборнікі народных казак.

Гэтая дзейнасць мастака з асаблівай сілай разгарнулася ў пасляваенныя гады. А. Волкаў праявіў сябе тонкім і ўдумлівым інтэрпрэтатарам мастацкіх вобразаў, створаных Якубам Коласам, Э. Самуйлёнкам, М. Багдановічам. Ён умела раскрывае асаблівасці кожнага літаратурнага твора. Вялікім творчым дасягненнем з'яўляюцца яго ілюстрацыі да паэмы Якуба Коласа «Новая зямля», прадстаўленыя на выстаўцы, а таксама застаўкі да гэтага твора, якія можна разглядаць як самастойныя работы — столькі ў іх самабытнага, непасрэдна знойдзенага.

Любоўю карыстаюцца ў мастака аповесці, апавяданні і казкі для юнацтва і дзяцей. Дастаткова пазнаёміцца з малюнкамі да казкі М. Багдановіча «Мушка-зелянушка», каб атрымаць уяўленне аб высокім майстэрстве А. Волкава.

Але не толькі ілюстрацыйная графіка прыцягвае ўвагу на выстаўцы. А. Волкаў — сатырык, які актыўна супрацоўнічае ў часопісе «Вожык», ён аўтар яркіх і запамінальных карыкатур. Яго вострыя малюнак гнеўна выкрывае ўсё злое і коснае, што перашкаджае нашаму грамадству ў руху наперад, высмейвае п'яніц, халтуршчыкаў, людзей, якія ставяць свае асабістыя інтарэсы вышэй за грамадскія. Варта, аднак, сказаць, што тут мастаку ўласцівы агульны для ўсёй беларускай карыкатуры недахоп. Гэта — адсутнасць пошукаў новых форм, што замінае стварэнню больш дзейснай і больш вострай сатыры.

Адначасова многа і плённа працуе А. Волкаў як жывапісец. Яго пейзажы, партрэты і жанравыя карціны займаюць на выстаўцы значнае месца. Мастаку асабліва блізкія вясна, восень, гэтыя паэтычныя поры года, калі прырода, абнаўляючыся, асабліва ярка раскрывае сваю прыгажосць і адлюстраванне якіх патрабуе ад мастака вялікай шчырасці і прафесіянальнага майстэрства. Невялікія пейзажы «Вясна», «Восень. Сцежкі» і «Кветнік» вабяць востра адчутым станам прыроды, тонкасцю жывапісу. Іменна гэтыя якасці мастака дазволілі яму ў невялікіх па памерах акварэльных пейзажах перадаць пачуццё чалавека, які любуецца абуджанай прыродай у першыя веснавыя дні.

А якой улюбёнасцю ў родны горад, у яго плошчы, скверы і сады павявае ад цікавай серыі акварэлей на тэму «Мінск і яго жыхары», паказанай на выстаўцы. «Зіма. Апельсіны», «Зіма. Дзеці», «Дзіцячы садок», «Круглая плошча» — колькі назіральнасці, гумару, а галоўнае, добразычлівасці ў адносінах да сваіх землякоў-мінчан адчувае глядач у гэтых і іншых работах з серыі работ мастака аб Мінску.

Асобнае месца на выстаўцы займае партрэт. Тут побач з работамі вельмі ўдалымі ёсць і пасрэдныя, напрыклад, «Партрэт партызана», які адзначаецца паспешлівасцю, павярхоўнасцю, звычайна не ўласцівай А. Волкаву. З ранніх партрэтаў хочацца адзначыць партрэт «Дзяўчынкі ў чырвоным», дзе, нягледзячы на некаторыя «агрэхі» ў малюнку, мастак з цеплынёй стварае непасрэдны, вельмі пранікнёны вобраз. Сярод больш позніх партрэтаў запамінаецца лёгка і лаканічна напісаны, свабодны ад дэталей партрэт паэта А. Астрэйкі, з востра падкрэсленымі характэрнымі асаблівасцямі, а таксама акварэльны партрэт А. Паслядовіч. Партрэт жонкі мастака, нягледзячы на некаторую вяласць малюнка і шэрасць каларыту, усё ж цікавы імкненнем да раскрыцця псіхалагічных рысаў чалавека.

Кожная мастацкая выстаўка — значная з'ява ў культурным жыцці нашай сталіцы. Што ж датычыць выстаўкі мастака А. Волкава, дык па сваёй разнастайнасці і шматтэмнасці яна можа служыць удзячным матэрыялам для добрай дыскусіі аб месцы мастака ў нашым жыцці, аб задачах, якія стаяць перад беларускім выяўленчым мастацтвам пасля XXII з'езда КПСС і аб цэлым радзе іншых праблем. Трэба меркаваць, што яе не напаткае лёс папярэдніх выставак і, нарэшце, адбудзецца даўно наспелая размова аб мастацтве, імкненне да якой у пачатку сёлетняга года выказалі на сумеснай сустрэчы ў Дзяржаўным мастацкім музеі нашы пісьменнікі і мастакі.

Э. ВАРАШЫЛАЎ,
старшы навуковы супрацоўнік Дзяржаўнага мастацкага музея БССР.

Ілюстрацыя да рамана Э. Самуйлёнка «Будучыня».

ВЕРНЫ ВУЧАНЬ РЭВАЛЮЦЫЙНЫХ ДЭМАКРАТАЎ

ДА СТАГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ Б. БЕЛАБЛОЦКАГА

Беларуская зямля дала ў мінулым многіх пісьменнікаў і крытыкаў, якія з-за адсутнасці друкаванай трыбуны, з-за слабага развіцця нацыянальных літаратурных традыцый пісалі не на роднай мове, а на мовах братніх народаў — рускай, польскай, украінскай. Да іх ліку належыць і Браніслаў Белаблоцкі, аб якім вядомы даследчык славянскіх літаратурных узаемасувязей Марыян Якубец сказаў, што ў польскай крытыцы 80-х гг. мінулага стагоддзя ён заставаўся адзіным вучнем і прадаўжальнікам справы Чарнышэўскага і Дабралюбава і ад іх рэвалюцыйнага дэмакратызму ўзняўся да навуковага сацыялізма.

Аб Браніславе Белаблоцкім да нас дайшлі вельмі скупыя біяграфічныя звесткі. Нават невядома дакладная дата яго нараджэння. Вядома толькі, што ён нарадзіўся ў 1861 годзе ў «Астрашыне ля Слуцка». Яго бацькі паходзілі з дробнай беларускай шляхты. Адносна нацыянальнай прыналежнасці Б. Белаблоцкага ў нас не можа быць ніякіх сумненняў, бо, як зазначае польскі літаратуразнаўца Самуэль Сандлер у сваёй кнізе «Ля вытокаў марксісцкай літаратурнай крытыкі ў Польшчы», «у доме і асяроддзі Белаблоцкага карысталіся пераважна беларускай мовай, польская мова была там, галоўным чынам, мовай рэлігійнага культу...»

Першапачатковую адукацыю Б. Белаблоцкі атрымаў у Мінскай гімназіі, з якой выйшла нямала выдатных людзей. Там юнак пазнаёміўся з творамі рэвалюцыйных дэмакратаў. Адзін з паплечнікаў Б. Белаблоцкага, яго біёграф і выдавец Людвік Кржывіцкі пісаў, што будучы крытык вынес з гімназіі радыкальныя погляды, якія былі тады там «вельмі распаўсюджаныя».

У жніўні 1878 года Браніслаў Белаблоцкі з 15 рублямі ў кішэні прыехаў у Пецярбург, каб вучыцца далей. Ён паступіў на юрыдычны факультэт універсітэта і адначасова наведваў заняткі ў Акадэміі мастацтваў. У вышэйшых навучальных установах Расіі тады было многа студэнтаў з Польшчы, Беларусі і Літвы. У адной Маскве — каля 600 і амаль столькі ж у Пецярбургу. Сярод гэтага студэнцтва былі вельмі пашыраны погляды рэвалюцыйных дэмакратаў, існавалі канспіратыўныя арганізацыі. Б. Белаблоцкі ўступіў у адну з іх — у «Польскую абшчыну», якая цесна супрацоўнічала з рускай «Народнай воляй». Бліжэйшымі яго сябрамі сталі рэвалюцыйна настроеныя Эдмунд Плоскі і Аляксандр Дэмбскі.

У Пецярбургу Б. Белаблоцкі ўпершыню сутыкнуўся з ідэямі навуковага сацыялізма. Дзякуючы гэтаму ён усведамляе, што ад слоў пара пераходзіць да справы, да прапаганды марксізма ў народных масах. Якраз у той час Людвік Варынскі арганізуе ў Польшчы першую рабочую партыю «Пралетарыят». Ён звяртаецца да студэнтаў, якія вучыліся ў Расіі, з заклікам вяртацца на радзіму, каб тут на практыцы спалучыць перадавую тэорыю з рабочым рухам. Браніслаў Белаблоцкі адгукнуўся на заклік Варынскага і следам за Плоскім і Дэмбскім восенню 1882 года прыехаў у Варшаву з дыпломам юрыста ў кішэні.

Нам дакладна невядома, якім чынам Б. Белаблоцкі быў звязаны з партыяй «Пралетарыят». Але, відаць, па яе заданню ён стаў на чале групы перадавых публіцыстаў, якія вырашылі выкарыстаць для прапаганды марксізма легальную трыбуну — «Штотыднёвы агляд». У 1883 годзе на старонках гэтага выдання паявіліся першыя артыкулы за подпісам Б. Белаблоцкага, а таксама Станіслава Крусінскага і Людвіка Кржывіцкага. Абыходзячы рагаткі цэнзуры, выкарыстоўваючы «метафарычнасць», эзопаву мову, якой яны вучыліся ў Чарнышэўскага і Дабралюбава, аўтары папулярызавалі асноўныя палажэнні навуковага сацыялізма. Асаблівую ўвагу яны звярталі на палітычную эканомію. Так, у чэрвені 1883 года Б. Белаблоцкі друкуе рэцэнзію на кнігу рускага эканаміста Іванюкова «Галоўныя асновы тэорыі эканамічнай палітыкі ад Адама Сміта да сучаснасці». Іванюкова ён папракае за тое, што той не ведае марксісцкай эканамічнай тэорыі, не чытаў «Капітала» К. Маркса — «гэтага, можа, самага выдатнага... твора».

Але асаблівым пафасам вызначаецца артыкул Б. Белаблоцкага «Лішак інтэлігенцыі». Ён быў выкліканы выступленнямі кансерватыўнай «Нівы», якая ў сувязі з тым, што многія выпускнікі заставаліся без работы, заклікала скараціць колькасць студэнтаў з разначыннага асяроддзя. Б. Белаблоцкі даказаў, што беспрацоўе закранае не толькі інтэлігенцыю, а, у першую чаргу, пралетарыят, што яно выклікана не якой-небудзь выпадковасцю, а капіталістычнымі вытворчымі адносінамі. У артыкуле «Лішак інтэлігенцыі» мы чытаем: «Але ўвогуле гэтая з'ява (беспрацоўе — **А. М.**) стала агульначалавечай і... вынікае з умоў эканамічнага ладу сучаснага грамадства... Прычынай таму з'яўляецца рухомы капітал, які ўсюды і заўсёды выступае такім чынам, што толькі ў вельмі выключных абставінах попыт на працу перавышае яе прапанаванне — звычайна ж справа выглядае наадварот. Гэта датычыцца не толькі інтэлігентных прафесій, але яшчэ ў большай ступені прадстаўнікоў фізічнай працы. І ў нас ёсць сталяры, слесары і г. д., у якіх няма работы, а дачакаемся таго, што ўвогуле кожная прафесія будзе мець сваю так званую рэзервовую армію капіталізму — паўперызм — рабочых без заняткаў, на вуліцы...» Аўтар артыкула рашуча адмятае спадзяванні некаторых пісьменнікаў, якія прыватнымі рэформамі і заклікамі да дабрачыннасці «без змены ўмоў быцця жадаюць змяніць і папраўіць чалавечую натуру...».

У рэцэнзіі на кнігу Іванюкова Б. Белаблоцкі выказвае думку, што грамадскія канфлікты вырашаюцца толькі «шляхам барацьбы класаў, якія адстойваюць свае супярэчлівыя інтарэсы». Аўтар лічыць, што калі раней класавая барацьба разгортвалася стыхійна, без навуковага абгрунтавання, то цяпер у працоўных ёсць свая рэвалюцыйная тэорыя — марксізм. «Да гэтага часу, — піша Б. Белаблоцкі, — навука не мела ніякага ўплыву на ход барацьбы ў грамадстве, бо сама яна знаходзілася ў пялёнках. Толькі, калі крытычны аналіз кінуў святло на ўзнікненне грамадскіх арганізмаў і на гаспадарча-грамадскі лад, магутнасць ведаў праявілася ў сістэматычнай барацьбе пралетарыяту супраць капіталізму».

Як бачым, нягледзячы на жорсткія цэнзурныя ўмовы Б. Белаблоцкаму ўдавалася недвухсэнсоўна выказваць свае палітычныя перакананні. Развіццё польскага рабочага руху, сувязь з «Пралетарыятам» дапамаглі яму (праўда, не ўсюды паслядоўна) перайсці ад ідэалогіі рэвалюцыйнага дэмакратызму да навуковага сацыялізма, чаго ў сілу спецыфічных рускіх умоў не здолелі ў свой час зрабіць Чарнышэўскі і Дабралюбаў.

Самуэль Сандлер у сваім даследаванні «Ля вытокаў марксісцкай літаратурнай крытыкі ў Польшчы» падкрэслівае, што ў той час Б. Белаблоцкі быў адзіным польскім публіцыстам, які «перакананна абараняў агульныя асновы дыялектычнага і гістарычнага матэрыялізму». У сваіх артыкулах

(Заканчэнне на 4-й стар.)

ВАЧЫМА ДЗЯЦЕЙ

Мы бачым свет не толькі сваімі вачыма, але і ўспрымаем яго такім, якім яго ўбачылі мастакі, кінааператары і фатографы. Але ён можа быць і зусім іншым — такім, якім яго ўбачылі вочы дзяцей. І нахай тут людзі вышэйшыя за дамы і аўтамашыны маюць па пяць колаў, затое колькі тут непасрэднасці, яркіх фарбаў.

Менавіта гэта і прыцягвае неадвольна ўсіх узростаў на выстаўку дзіцячага выяўленчага мастацтва. Менавіта таму і было шматлюдна ў Мінскім Палацы піянераў і школьнікаў, дзе адкрылася выстаўка малюнкаў дзяцей Бельгіі, арганізаваная Беларускім таварыствам дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі, Саюзам мастакоў БССР і Палацам піянераў.

72 малюнкі і пяць калектыўных альбомаў. Іх аўтарам ад 5 да 13 год. Малюнкі гэтых хлопчыкаў і дзяўчынак гавораць пра многае і перш за ўсё пра тое, што свет, убачаны дзецьмі, цудоўны і дзівосны.

Карнавал, горныя пейзажы, вуліцы вялікага горада...

Якога колеру мора? Яно і сіняе і белае, чорнае і зялёнае. Юны Шанталь Пейе задаволены: «Я еду на веласіпедзе па беразе мора».

Мы не ведаем, хто працуе на шахце ў гэтага хлопчыка, бацька ці маці. Але, калі паглядзім на малюнак маленькага М. Філіпа, бачым, што праца — гэта не толькі выплата ў суботу і марожанае ў нядзелю — гэта пот, стомленасць і вугальны пыл, які ўеўся ў скуру...

М. ЕРМАЛЮК.

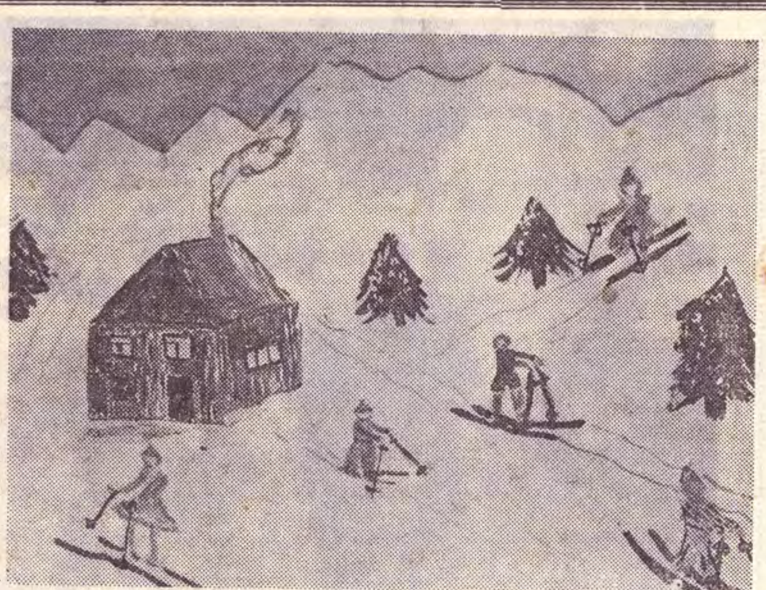
«ГЭТА ЗІМА». Малюнак Алей Клода (11 год).

ДЗЕНЬ ТЭХНІЧНАЙ КНІГІ

Так называецца мерапрыемства, якое часта праводзяць работнікі Мінскага магазіна навукова-тэхнічнай кнігі. Адзін з такіх «дзён» быў прысвечаны энергетыцы, аўтаматызацыі і прыборабудаванню. У магазін былі запрошаны кандыдаты тэхнічных навук Ф. Мехедка, Н. Волкаў, А. Леанкоў і інш.

Днямі намечана правесці Дзень кнігі па архітэктуры. Наведвальнікі магазіна сустрэнуцца з дзеячамі навукі і тэхнікі Беларусі, аўтарамі многіх кніг у галіне архітэктуры, будаўніцтва і будаўнічых матэрыялаў, а таксама з работнікамі Белдзяржвыдавецтва і выдавецтва Міністэрства вышэйшай, сярэдняй спецыяльнай і прафесіянальнай асветы БССР.

АТЭСТАЦЫЯ АРТЫСТАЎ

З мэтай выяўлення ўзроўню майстэрства канцэртных выканаўцаў, павышэння іх ідэйна-мастацкага ўзроўню і паляпшэння рэпертуару рэспубліканская атэстацыйная камісія БССР праслухала і атэставала артыстаў эстрады і салістаў канцэртна-лекцыйнага бюро Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

Атэстацыйныя праслухоўванні паказалі высокі ўзровень мастацкай культуры і выканаўчага майстэрства артыстаў Беларусі.

Нашы госці

ПРЫЕМНАЕ ЗНАЁМСТВА

На мінулым тыдні Беларуская філармонія дала магчымасць мінчанам пазнаёміцца з творчасцю двух замежных музыкантаў — аўстрыйскага скрыпача Рыкарда Аднапозава і югаслаўскага дырыжора Сама Хубада.

Р. Аднапозаў — сусветнавядомы скрыпач, удзельнік міжнародных конкурсаў выканаўцаў, на якіх ён часта выходзіў пераможцам. Артыст валодае вялікім канцэртным вопытам, у яго вельмі багаты, разнастайны рэпертуар, цудоўнае майстэрства і здзіўляючая тэхніка выканання. У ігры Р. Аднапозава вабіць тэхнічная дасканаласць, якая робіць яго ігру надзіва простай, непасрэднай і дапамагае артысту самую складаную форму твора раскрыць на адзіным «дыханні», ахапіць маштабнасць зместу музыкі. Выдатны віртуоз, Р. Аднапозаў ніколі не забывае пра тое, што скрыпка павінна ў выканаўцы спяваць, і ў яго руках яна сапраўды спявае вялікім гукам маляўнічага тэмбру.

Аб шырыні мастацкага дыяпазону Р. Аднапозава добра сведчыць праграма яго камернага канцэрта, у якім артысту вельмі чула акампаніраваў піяніст Хельмут Барт (ФРГ). У праграму гэтага канцэрта ўвайшлі розныя па эпохах, стылю і вобразнаму складу творы: саната італьянскага кампазітара першай палавіны XVIII ст. Ф. Верачыні, Другая саната С. Пракоф'ева, саната аднаго з заснавальнікаў музычнага імпрэсіянізму, французскага кампазітара К. Дэбюсі, а таксама дзве санаты для скрыпкі без акампанементу нямецкага кампазітара пачатку XX ст. М. Рэгера і аднаго з лідэраў музычнага мадэрнізму сучаснага нямецкага кампазітара П. Хіндэміта. Апроч гэтых складаных твораў, скрыпач выканаў фантазію на тэму з оперы «Маісей» Д. Расіні, якую Н. Паганіні напісаў для выканання на адной струне, яго ж «Кампанелу», дзве прэлюдыі Д. Шастаковіча, «Танец гномаў» А Ваціні і п'есу «Банджо і скрыпка» сучаснага амерыканскага кампазітара В. Кроля. І кожны з гэтых вялікіх і малых твораў выканаўца ўважліва «прачытаў».

Ці ўсё пры выкананні твораў Р. Аднапозавым было бездакорна? Не, не ўсё. У выканаўцы часам узнікала тэндэнцыя да «залірычвання» вобразаў, і тут музыка помсціла за сябе, як, напрыклад, у выкананні Другой прэлюдыі Д. Шастаковіча. Такая трактоўка знішчыла характар унутранай напружанасці, выразнасці вобразаў прэлюдыі. Неяк яшчэ больш спрасцілася ў трактоўцы скрыпача не вельмі эмацыянальная саната Хіндэміта.

Тую ж заўвагу хочацца зрабіць артысту адносна выканання ім першай часткі Канцэрта для скрыпкі з аркестрам І. Брамса. Калі вельмі глыбокая па настрою музыка другой часткі скрыпачу вельмі блізкая, дык другая тэма і заключная з першай часткі неяк страцілі сваю драматычнасць і рашучую напружанасць. У некаторай ступені ў гэтым вінаваты і дырыжор Сама Хубад, які фармальна паставіўся да выканання Канцэрта Брамса, у выніку чаго атрымаўся звычайны акампанемент салісту. Але ж у Канцэрце па задуме кампазітара і яе ўвасабленню ў партытуры паміж аркестрам і партыяй саліста павінна быць выключная ўзаемасувязь, бо развіццё вобразаў тут агульнае.

Аўстрыйскі скрыпач Рыкард Аднапозаў.

У сімфанічным канцэрце пад кіраўніцтвам С. Хубада прагучалі таксама ўверцюра да балета «Стварэнне Праметэя» Л. Бетховена і Чацвёртая сімфонія І. Брамса. У той час, як уверцюра — адзін з менш цікавых твораў геніяльнага кампазітара ў такім жанры, дык апошняя сімфонія вялікага паслядоўніка Бетховена — І. Брамса належыць да вяршынь сусветнай сімфанічнай музыкі.

Уверцюра пад кіраўніцтвам С. Хубада прагучала так, як яе задумаў кампазітар. У аркестравых гучаннях адчуваліся і ўрачыстая імклівасць, і светлы настрой, і вернасць гэтай музыкі традыцыям сімфанізму XVII ст. А ўвогуле дырыжор вельмі чула перадаў стыль твора.

Больш спрэчныя ўражанні пакінула трактоўка дырыжорам сімфоніі. Прычыны гэтага, нам здаецца, трэба шукаць у вельмі светлым успрыйманні рэчаіснасці яе выканаўцам, што не адпавядае трагедыйнасці твора. Таму лепш, чым іншыя часткі, прагучала ў канцэрце сузіральная па настрою другая (андантэ) і бліжэй да аўтарскай задумы аказалася выкананне скерца. Але калі яшчэ можна пагадзіцца з сумным спакоем першай часткі, дзе не хапіла яркасці ў кульмінацыі (мажорны эпізод), дык у трагедыйным фінале сімфоніі Брамса мы не адчулі вялікага напалу пачуццяў. І таму трагедыйныя падзеі твора ў такой трактоўцы не атрымалі завяршэння.

Некалькі слоў пра Дзяржаўны сімфанічны аркестр, які пад кіраўніцтвам С. Хубада выконваў праграму. У яго калектыве ёсць выдатныя музыканты. Але вельмі крыўдна, калі іх уплыў на культуру ігры ўсяго складу аркестра вельмі выпадковы. Хіба не гэтым тлумачыцца тое, што пры выкананні канцэрта Брамса пасля скрыпічнай кадэнцыі саліста ў духавой групе раптам адчуўся фальш, або павольны ўступ да уверцюры Бетховена пачаўся з аркестровага разнабою ў струнных інструментах і г. д. Справа гонару калектыву аркестра — павысіць сваю выканаўчую культуру. Усе магчымасці для гэтага ёсць.

І. НІСНЕВІЧ.

Дырыжор Сама Хубад (Югаславія).

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.).

ВЕРНЫ ВУЧАНЬ РЭВАЛЮЦЫЙНЫХ ДЭМАКРАТАЎ

Б. Белаблоцкі папулярызаваў асноўныя палажэнні марксісцкай філасофіі аб пярвічнасці матэрыі, аб пазнавальнасці свету, аб яго развіцці шляхам барацьбы супрацьлеглых сіл, аб непрымірымасці навукі і рэлігіі.

Аднак, найбольшую каштоўнасць маюць літаратурна-крытычныя артыкулы Б. Белаблоцкага. Трэба адзначыць, што ў той час крытыка ў Польшчы значна адставала ад літаратуры. Нават Пётр Хмялёўскі, па сутнасці, стаў на шлях ухвалення буржуазнага грамадства. Вядучыя пісьменнікі крытычнага рэалізму Э. Ажэшка, Б. Прус, М. Канапніцкая і іншыя бачылі асноўныя канфлікты эпохі, адлюстроўвалі іх, але ім не хапала разумення гістарычных перспектыў. Б. Белаблоцкі ж бачыў непазбежнасць гібелі капіталістычнага грамадства. Узброены марксісцкай тэорыяй, ён разглядаў усе з'явы, у тым ліку і літаратурныя, з пункту гледжання іх дыялектычнага развіцця.

Уплыў Бялінскага, Чарнышэўскага, Дабралюбава найбольш выразна праявіўся ў эстэтычных поглядах Б. Белаблоцкага. І справа тут не ў асобных тэксталагічных супадзеннях, не ў тым, што Б. Белаблоцкі, напрыклад, прыводзіць вялікую, на дзве старонкі, цытату з артыкула Дабралюбава «Калі ж прыйдзе сапраўдны дзень?» Ён творча засвоіў асноўныя палажэнні эстэтыкі рэвалюцыйных дэмакратаў. І не толькі засвоіў, але ў некаторых выпадках развіў далей, дастасаваў да новых умоў, да спецыфічных абставін польскага літаратурнага жыцця.

З дваццаці артыкулаў Б. Белаблоцкага, якія вядомы цяпер літаратуразнаўству, толькі два датычаць эстэтыкі непасрэдна. Гэта — рэцэнзія на «Нарысы па эстэтыцы» Мар'яна Масонюса і адказ на рэпліку таго ж аўтара. Б. Белаблоцкага абурыла тое, што Масонюс разглядаў эстэтычныя катэгорыі, як нешта нязменнае, як выяўленне вышэйшага, звышнатуральнага пачатку, «абсалютнай прыгажосці». А на думку крытыка, «...у працы па эстэтыцы павінен быць не рэлігійны роздум, а... псіхалагічнае даследаванне, тлумачэнне грамадскай барацьбы...» Эстэтычныя катэгорыі змяняюцца разам з развіццём грамадства. Вытокі мастацтва трэба шукаць у жыцці, у практычнай дзейнасці чалавека. Вось чаму следам за зменамі ў рэчаіснасці прыходзяць змены і ў літаратуры, якая «адлюстроўвае маральны і разумовы стан грамадства».

Асноўным крытэрыем мастацкага твора Б. Белаблоцкі лічыў рэалістычнасць, праўдзівасць у адлюстраванні рэчаіснасці. Ён неаднаразова падкрэсліваў, што мастацтва мае не толькі пазнавальнае, але і выхаваўчае значэнне, што яно павінна быць тэндэнцыйным, уздзейнічаць на жыццё.

Па-наватарску падыходзіў Б. Белаблоцкі да пытання аб свабодзе творчасці. У артыкуле «З жыцця і літаратуры імперыі» ён пісаў, што найбольш свабодным з'яўляецца той мастак, які творыць так, як яму падказваюць яго перакананні. Але гэтыя перакананні павінны быць перадавымі, бо ў адваротным выпадку пісьменнік не прыкмеціць тыповае, сказіць праўду. Наогул трэба адзначыць, што ў творчай спадчыне Б. Белаблоцкага ёсць многа свежых для свайго часу думак аб народнасці мастацтва, спецыфіцы мастацкага мыслення, нацыянальнай самабытнасці літаратуры, аб значэнні жанра рамана і задачах крытыкі. У некаторых выпадках, напрыклад, у ацэнцы творчасці Шылера і Шэкспіра, вывады Б. Белаблоцкага падобны да адпаведных вывадаў Ф. Энгельса з пісьма да Міны Каўцкай. С. Сандлер тлумачыць такія супадзенні агульнасцю поглядаў на літаратуру. Праўда, нельга замоўчваць і тое, што Б. Белаблоцкі недаацэньваў значэнне мастацкай формы, не заўсёды правільна разумеў паняцце класавасці ў літаратуры. Але ўсё гэта не прыніжае значэння яго творчасці.

Варта адзначыць яшчэ адзін бок творчай дзейнасці Браніслава Белаблоцкага. У той час, як многія польскія пісьменнікі памылкова атоесамлівалі паняцці «рускае» і «царскае», ён паслядоўна прапагандаваў у друку лепшыя здабыткі рускай літаратуры. Ёй прысвечана амаль палавіна ўсіх вядомых артыкулаў Б. Белаблоцкага. На гэтую акалічнасць, несумненна, трэба звярнуць увагу і беларускаму літаратуразнаўству, бо ўплыў рускіх рэвалюцыйных дэмакратаў на творчасць Ф. Багушэвіча, А. Гурыновіча, Я. Лучыны і інш. з прычыны спецыфічных умоў ішоў у некаторай ступені апасродкавана, праз польскую літаратуру.

Б. Белаблоцкі добра разбіраўся ў грамадскім жыцці Расіі. Асабліва цікавіўся ён народніцтвам. Але, у адрозненне ад народнікаў, польскі крытык бачыў непазбежнасць капіталістычнага развіцця для Расіі, распад сельскай абшчыны, разлажэнне яе «у бяссільнай барацьбе з дробнымі прадпрыемцамі — эксплуататарамі, «кулакамі». Такія думкі былі для таго часу вельмі смелыя.

Цікавасцю Б Белаблоцкага да народнікаў тлумачыцца тое, што яго дэбют — нарыс «Сучасная руская белетрыстыка»—прысвечаны творчасці Г. Успенскага і М. Златаўрацкага. Крытык вельмі высока ацэньвае іх грамадзянскую актыўнасць. Асабліва высока ён ставіць Г. Успенскага, адносячы яго да найлепшых знаўцаў народнага жыцця.

Б. Белаблоцкі падкрэсліваў, што дзякуючы сваёй грамадзянскай страснасці руская літаратура займае сярод іншых літаратур асаблівае, выключнае месца. Рускія пісьменнікі па-наватарску падыходзяць да паказу жыцця народнага. У артыкуле «Аповесці М. Альбава» мы чытаем: «У заходнееўрапейскіх белетрыстычных творах і ў тых, што іх пераймаюць, народ пераважна бярэцца з ідылічнага боку .. Сучасная руская белетрыстыка назаўсёды адкінула такія адносіны да народа; наадварот — яна хоча спазнаць усе трывогі і хваробы народа, хоча пазнаць яго імкненні і спадзяванні, адным словам — адлюстраваць у тыповых вобразах усе інтэлектуальныя і маральныя сферы народнага жыцця». Такое выключнае становішча рускай літаратуры тлумачыцца тым, што яна змагаецца за перадавыя грамадскія ідэалы, што яна цесна звязана з патрэбамі народа, што ва ўмовах царызму яна была адзінай трыбунай, з якой магло гучаць свабодалюбівае слова.

Аналізуючы творы рускай літаратуры, Б. Белаблоцкі робіць вывад, што яе вопыт можа многаму навучыць польскіх пісьменнікаў. Гэты вопыт вучыць, што мастак абавязкова павінен быць «грамадзянінам свайго грамадства», што нельга безбалесна скажаць рэчаіснасць, што і «мастацтва для мастацтва», і натуралізм з'яўляюцца аднолькава непрыймальнымі, бо яны робяць з літаратурнага твора нікому непатрэбную «забаўку ці фатаграфію».

Усё, што было напісана Б. Белаблоцкім, напісана ўсяго за два гады. Перыяд росквіту яго таленту—1883-84 гг. супаў з перыядам найбольшай актыўнасці партыі «Пралетарыят». Але неўзабаве партыя была разгромлена, пачаліся масавыя арышты. У сувязі з гэтым распалася і група прагрэсіўных публіцыстаў, якая канцэнтравалася вакол «Штотыднёвага агляду». Кржывіцкі вымушан быў эміграваць, Крусінскі трапіў у турму, а затым пасяліўся ў Беларусі, адкуль дасылаў артыкулы ў розныя выданні. Матэрыяльныя нястачы падарвалі здароўе Б. Белаблоцкага. Ён захварэў на сухоты і 14 красавіка 1888 года памёр.

У Б. Белаблоцкага не было непасрэдных вучняў і паслядоўнікаў. Доўгі час яго спадчына свядома замоўчвалася. Толькі ў 1932 годзе Л. Кржывіцкі перавыдаў некаторыя яго артыкулы тыражом у 700 экземпляраў. І ўсё ж творчасць Б. Белаблоцкага зрабіла істотны ўплыў на развіццё польскай літаратуры. Як адзначае С. Сандлер, яго спадчына і цяпер з'яўляецца «жывой і творчай». У Польскай Народнай Рэспубліцы, як і на беларускай зямлі, на радзіме палымянага крытыка, здзяйсняюцца цяпер тыя ідэалы, за якія ён змагаўся ў змрочныя гады царскага самаўладства.

Адам МАЛЬДЗІС.

ЧАСОПІС „ДРУЖБА НАРОДОВ“ У 1962 г.

У партфелі рэдакцыі часопіса «Дружба народов» на 1962 год— новыя раманы аб сучаснасці В. Лаціса і Ю. Балтушыса, «Даліна Цёплай ракі» Ю. Рытхэу, «Шляхі-дарогі» А. Саінян, «Гордасць» І. Друцэ; аповесці «Яе зорка» Р. Тухватуліна, «Лебядзіная стая» В. Земляка; нарысы «Прыгод не будзе» В. Берастава, «Японскае мора» Ю. Смуула, «Недыпламатычныя запіскі» М. Танка, новыя творы І. Выргана, І. Шамякіна, А. Бродэшы, К. Кочара, М. Ібрагімава, Г. Башырава і інш.

У паэтычным раздзеле часопіса будуць апублікаваны новыя вершы Р. Гамзатава, Я. Еўтушэнкі, С. Кірсанава, А. Куляшова, Э. Межалайціса, І. Нанешвілі, М. Рыльскага.

Да ранейшых пастаянных раздзелаў часопіса — «Новыя імёны», «Свет вачыма пісьменніка», «Крытыка і бібліяграфія», «На тэмы культуры і мастацтва» — даецца новыя раздзел «Праблемы жыцця».

У 1962 годзе працягваецца выпуск літаратурнага дадатку да часопіса—«Бібліятэкі гістарычных раманаў народаў СССР», якая выдаецца ў Савецкім Саюзе ўпершыню. Гэтая серыя — своеасаблівы мастацкі летапіс жыцця народаў нашай Радзімы ад старажытных часоў да перамогі Вялікага Кастрычніка.

ЛІСТ У РЭДАКЦЫЮ

Паважаны таварыш рэдактар!

Дазвольце праз Вашу газету перадаць маю сардэчную падзяку ўсім арганізацыям, калектывам і паасобным таварышам, якія павіншавалі мяне ў сувязі з маім пяцідзесяцігоддзем.

Мікола ЛОБАН.

БЕРХАНУ ЗЕРЫХУН

АПАВЯДАННЕ

КАЛЯРОВАЯ ТРАГЕДЫЯ

Аўтар апавядання—сучасны эфіопскі пісьменнік, творчасць якога прасякнута пафасам барацьбы супраць каланіяльнага прыгнёту і расавай дыскрымінацыі. Падзеі твора адбываюцца ў Паўднёва-Афрыканскай рэспубліцы.

Гэтая публікацыя — адзін з першых перакладаў эфіопскай прозы на еўрапейскія мовы.

Што рабіць чалавеку — пясчынцы ў агромністым сусвеце, калі ён страціў усялякую надзею, калі яго душыць гнеў, калі гора ходзіць у яго па пятах, калі яго адолелі нягоды, калі яго штохвілінна праследуюць?

Кумуй праклінае дзень і гадзіну свайго нараджэння. Ён ужо страціў веру ў бога, пра якога яму гаварылі белыя прапаведнікі. Калі бог ёсць, дык няўжо ён не бачыць гвалту і зняваг, прыгнёту і няшчасцяў? Чаму ён не заўважае гора і пакут беднякоў? Чаму іх слёзы і кроў не дасягаюць яго трона? Чаму ён не чуе іх стогнаў і плачаў, не карае катаў і прыгнятальнікаў? Калі ж наступіць яго справядлівы суд? Чаму да гэтага часу ніхто не адчуў улады яго ўсемагутнай рукі? Гэтыя думкі не даюць спакою Кумую. Але ён ні з кім не дзеліцца імі: навошта гаварыць дарэмна, калі дапамогі чакаць няма адкуль.

Яго бацьку звалі Дукума, дзеда — Біка. Гэта зулу — людзі храбрага і моцнага, гордага і мужнага афрыканскага народа, які гераічна змагаўся супраць еўрапейскіх захопнікаў. Нават і цяпер каланізатараў ахоплівае жах, калі яны чуюць слова зулу. І хоць сёння зулу — мірныя людзі, але па расказах бацькоў яны памятаюць аб сваёй былой славе.

Праўда, Кумуй не быў сведкам велічы свайго народа. Яму не суджана было нарадзіцца тады, калі горы і даліны, лясы і пустыні, рэкі і багацці нетраў былі іхнімі, калі яны свабодна палявалі ў лесе, збіралі плады з дрэў, пілі празрыстую рачную ваду. Кумуй з'явіўся на свет тады, калі народ яго быў ужо несвабодным, стагнаў ад прыгнёту, закаваны ў ланцугі рабства. Яго сваякі не віталі нованароджанага тэмпераментнымі народнымі танцамі і песнямі, расклаўшы каля хаціны вялікае вогнішча. Яго бацька не пайшоў у лес, як бывала даўней, на паляванне і не прынёс парадзісе забітага звера... Кумуй нарадзіўся не дома, а ў полі, у засені дрэва. Ды і паляваннем займацца ў тыя часы чорным ужо не дазвалялася. Старыя не збіраліся, не курылі міру і ладану, не лічылі зорак, каб прачытаць па іх лёс немаўляці. Ды і ці была ў гэтым неабходнасць? І так было вядома, што чакала ўсіх наперадзе.

Белыя прыдумалі многа спосабаў прыгнятаць зулу, і адным з іх быў падатак на зямлю. Краіна Кумуя багатая. Яго горы маюць багатыя залежы руд, а зямля дае высокія ўраджаі. Чые рукі павінны былі матыкай і рыдлёўкай апрацоўваць гэтую зямлю? Чые рукі павінны былі кіраваць плугам? Спешчаныя рукі белых? Не.

Белыя захапілі лепшыя землі зулу — тыя землі, дзе зулу нарадзіліся і выраслі, дзе жылі іх бацькі, дзяды. Чорным пакінулі тое, што горш, і абклалі іх высокім зямельным падаткам, прымусілі плаціць за карыстанне ўласнай зямлёй! Ураджаю з пустой зямлі хапала толькі на тое, каб пракарміцца, на продаж нічога не заставалася. Каб заплаціць падатак за зямлю, мужчыны былі вымушаны дзевяць месяцаў у годзе працаваць за нікчэмную плату на фабрыках і плантацыях, што належалі белым.

Аднойчы маці Кумуя, працуючы на полі, адчула, што час раджаць. Яе акушэркай была толькі святая дзева Марыя... Адразу ж пасля родаў яна паднялася, узяла на рукі дзіця, накрыла яму галаву лісцем, каб не напякла сонца, і пайшла дадому. А неўзабаве ледзве стаўшы на ногі, прывязала сына за спіну і зноў пайшла ў поле.

Калі малы падрос, бацька аддаў яго ў школу, дзе вучыліся дзеці чорных. Хлопчык быў здольны і старанны, але сям'я жыла ў нястачы, і яму давялося кінуць вучобу, як толькі ён дасягнуў дазволенага чорнаму ўзроўню ведаў. Трэба было дапамагаць бацькам. Маці Кумуя састарэла і не магла больш працаваць.

Неяк раніцой бацька, як звычайна, пайшоў на работу і не вярнуўся. Толькі праз тыдзень стала вядома: Дукума арыштаваны. Казалі, што ён арганізаваў на фабрыцы забастоўку і заклікаў неграў, якія працавалі разам з ім, змагацца за свае правы.

Кумую давялося працаваць за трох. Ён паступіў на фабрыку. Вечарам, вяртаючыся дахаты, купляў прадукты для маці, дзядулі і малодшых брацікаў. Штокольвечы з яды нёс бацьку, у турму. Потым ішоў у поле, — палоў, акучваў, капаў... Адпачываў Кумуй не больш трох-чатырох гадзін. Ён схуднеў, паслабеў, твар яго пабляк, лоб пакрыўся старэчымі маршчакамі. Са здзіўляючым цярпеннем зносіў Кумуй усе ўдары лёсу. Ішлі дні. Суд над бацькам адклалі на няпэўны тэрмін.

Аднойчы раніцай Кумуй, як звычайна, пайшоў на работу. На фабрыцы ён стаў з усімі ў чаргу, чакаючы, пакуль адчыняць вароты. Белы начальнік прапанаваў Кумую зайсці ў кантору. «Хіба я правініўся? — падумаў Кумуй. — Не, я ні ў чым не вінаваты. Мусіць, ён хоча перавесці мяне на другую работу. А можа, бачачы маё старанне, рашыў прыбавіць мне плату?»

Начальнік паказаў яму свежы нумар газеты. Кумуй прабег вачыма па старонках і ўбачыў фатаграфію бацькі. «Яго асудзілі!»— горка ўсклікнуў ён і стаў чытаць тэкст паведамлення. «Устаноўлена, што Дукума і другія негры арганізавалі групу, якая хацела скінуць існуючы рэжым. Злачынцам вынесены смяротныя прыгаворы. Ніжэй прыводзіцца спіс членаў групы...»

Нечуваная жорсткасць! Але белыя расісты заўсёды такія: смяротны прыгавор быў вынесены амерыканскаму негру, які ўкраў крыху больш за долар...

Як балюча было няшчаснаму Кумую ў гэты момант! Людзі, задумайцеся над гэтым!..

Начальнік загаварыў саладжава і лісліва:

— У сувязі з тым, што нам дадзена строгае распараджэнне не выкарыстоўваць на рабоце ні блізкіх, ні далёкіх сваякоў асоб, якія зрабілі злачынныя ўчынкі супраць дзяржавы, я са шкадаваннем вымушан паведаміць табе, што з сённяшняга дня ты звольнены.

Многім белым пакуты чорных прыносяць задавальненне і служаць падставаю для кпінаў. Калі Кумуй упрошваў белых даць яму работу, тыя здзекаваліся: «Як? Ты, сын Дукумы, будзеш працаваць на белых?»

Увесь дзень Кумуй шукаў работы і толькі позна ўночы вярнуўся дадому. «Ну як, сынок? Пашанцавала табе на гэты раз?»—пытала маці. Кумуй, не хочучы засмучаць яе, гаварыў: «Не. Пакуль не. Але заўтра, пэўна, што-небудзь трапіцца». Ён ведаў, што ўсе пошукі дарэмныя, што і заўтра, і паслязаўтра нічога не знойдзе, але маці нічога іншага сказаць не мог: яе хворае сэрца не вытрымала б праўды.

І ці можаце сабе ўявіць, што ў дадатак да ўсяго сям'я Кумуя атрымала паведамленне: урад канфіскуе яе дом і зямлю. На выкананне распараджэння было дадзена некалькі дзён. Вось тады і пераканаўся Кумуй, што няма ні бога, ні закона, ні справядлівасці, ні праўды. Пра сябе ён не турбаваўся, але пры адной думцы аб тым, што яго блізкія будуць выкінуты на вуліцу, пад пякучыя праменні сонца, што іх чакае галеча і голад, у яго пачынала кружыцца галава.

Што рабіць, як прабіць гэтую сцяну? Уцякаць? Куды? Плакаць? Крычаць? Гора душыла яго... Сціснуўшы зубы, ён цягнуўся па вуліцы, сам не ведаючы куды... Не чуў гудкоў аўтамабіляў, не адчуваў, што яго штурхаюць у натоўпе... Раптам чыясьці рука схапіла яго за вуха.

— Што ты тут робіш? Гавары! — зароў паліцэйскі, велізарны дзяцюк, на галаву вышэйшы за Кумуя.

— Нічога не раблю...

Паліцэйскі паказаў пальцам на аб'яву:

— Ты што, з вёскі? Ці можа рашыў пакпіць з мяне?

Кумуй падняў галаву і прачытаў: «Толькі для белых».

Скруціўшы юнаку рукі, ахоўнік закона павёў яго ў паліцыю. Калі Кумуй быў дастаўлены да начальніка, той, праверыўшы дакументы, закрычаў: «А, гэта ты? Што ты там рабіў? Урок бацькі цябе нічому не навучыў? Зараз ты сам пачынаеш заклікаць да беспарадкаў? У турму!»

Шэсць квадратных метраў... На падлозе брудная цыноўка, грубая коўдра. З заходняга боку на вышыні чалавечага росту — маленькае акенца за металічнымі кратамі. Калі сонца заходзіла, яго праменні, прабіваючыся праз густую сетку кратаў, асвятлялі і сагравалі камеру. Тады Кумуй клаў на падаконнік скутыя рукі, прыўзнімаўся на дыбачкі і, выцягнуўшы галаву, глядзеў на свет, які належаў і не належаў яму. Там, удалечыні, былі горы, пакрытыя лесам і пышным дыванам траў, даліны, на якіх пасвіліся статкі, багатыя нівы... Гэта радзіма яго продкаў, яго радзіма. Як адабралі ў іх гэтую зямлю? Як пазбавілі іх свабоды?

Кумуй стараецца напружыць памяць і ўспамінае, што расказваў яму бацька, седзячы ля агню.

— Аднойчы — гэта было многа год назад — наша племя наладзіла пасля палявання свята. Расклалі вогнішча, падсмажылі мяса. Моладзь спявала і танцавала перад тронам правадыра. Раптам людзі ўбачылі, што па дарозе да вёскі ідзе чалавек, колер скуры якога быў не падобны да колеру іхняй. Яны паднялі коп'і, каб забіць яго, але правадыр спыніў іх: незнаёмы быў без зброі і, пэўна, прыйшоў з мірнымі намерамі. І людзі не кранулі яго, ён застаўся жыць сярод іх. Неўзабаве ён вывучыў мову зулу і стаў прапаведваць ім новую веру. Потым прыйшоў яшчэ адзін чалавек з такой жа скурай і папрасіў, каб яму дазволілі застацца ў паселішчы лячыць хворых. Яму дазволілі, бо першы паказаў сябе толькі з самага лепшага боку. Другі белы лячыў людзей ад некаторых хвароб і здолеў заваяваць іх давер. Паступова белыя пачалі прыходзіць дзесяткамі, сотнямі, тысячамі... Яны пабудавалі сабе вёскі, гарады. А потым — спачатку са згоды зулу, а затым гвалтоўна — сталі займаць іх землі. Вельмі позна прачнуліся чорныя ад свайго сну. Белыя прывезлі з сабой многа зброі, і, калі ўдарыў набат вайны, лукі не спалохалі іх. «Місіянеры» адкінулі прэч біблію і евангеллі і сустрэліся ў баі са сваімі духоўнымі вучнямі... Алая кроў палілася ручаём, злучылася з рачною вадою і пацякла ў акіян. Загінулі на полі бою нашы лепшыя дзяды... А тыя, хто застаўся, трапілі ў рабства...

... Мінуў месяц. Вярхоўны суд прыступіў да разгляду справы Кумуя. І вось Кумуй пад канвоем паліцэйскіх заняў месца падсуднага. Увайшлі трое суддзяў у чорных мантыях, занялі свае месцы на ўзвышэнні. Публіка запоўніла залу. Кумуй ніколі раней не быў на судзе, і ўсё тут выклікала яго здзіўленне, нават нейкую гордасць: «Няўжо ўсё гэта прыгатавана для мяне?»

Нарэшце суд пачаўся. Абвінаваўца — закон. Абвінавачаны — Кумуй Дукума. Пракурор пачаў чытаць абвінаваўчы акт: «Названы злачынца парушыў закон тым, што 15 жніўня 1956 года ў пяць гадзін вечара прабраўся на плошчу, дзе чорным быць забаронена. Згодна вестак, атрыманых ад супрацоўнікаў аддзела бяспекі, злачынца з'яўляецца сынам асуджанага шэсць месяцаў назад Дукумы Біка. Дукума Біка падбухторваў мірных людзей на звяржэнне існуючага рэжыму і прыгавораны да пакарання смерцю. Сын, які ўзяў з бацькі дрэнны прыклад, рашыў дакончыць яго справу...»

Але Кумуй не чуў таго, што гаварыў пракурор. Да яго дайшлі толькі апошнія словы прыгавору: «Хоць злачынства падсуднага з'яўляецца цяжкім, але, прымаючы пад увагу яго малады ўзрост, суд пастанавіў: прыгаварыць Кумуя Дукума да 10 гадоў строгага турэмнага зняволення. Калі ж на працягу гэтага тэрміну ён не выправіцца, яго можна будзе пакінуць у турме на дадатковы час».

Значыць, магло быць і горш. Але Кумуй ніяк не можа зразумець усяго гэтага. Забыўшыся на свой колер скуры, ён вырашыў: «Зараз жа выкажу ўсё, а там хай што будзе!» І не паспелі суддзі паўставаць, як ён, звяртаючыся да прысутных, пачаў усхваляваную прамову:

— Панове суддзі! Я не буду апраўдвацца. Ваша расправа нада мной — гэта тое, што вы пастаянна ўчынялі і ўчыняеце над маім народам. Ваш сённяшні прыгавор — гэта звычайнае злачынства, падобнае да тых, якія вы робіце кожны дзень. Але запомніце вы — вы, каторыя хочаце, каб сонца свяціла толькі для вас, каб зоркі ззялі толькі для вас, — і ваша і наша жыццё не вечнае. Прыйдзе час—і мы памром. Нас заменяць нашы дзеці, на іх месца стануць іх дзеці... Але гісторыя вынясе свой прысуд. Яна прачытае кнігу вашых законаў. Яна закляймуе вас ганьбай за пралітую кроў, за вашы зладзействы. Яна зазірне ў вашы душы і асудзіць ваша вераломства!

Пераклад М. КАВАЛЯ.

Галоўны рэдактар Нічыпар ПАШКЕВІЧ.
Рэдакцыйная калегія: Заір АЗГУР, Аляксандр БУТАКОЎ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Аркадзь МАРЦІНОВІЧ (адказны сакратар), Пятро ПРЫХОДЗЬКА, Раман САБАЛЕНКА, (намеснік галоўнага рэдактара), Мікола ТКАЧОЎ, Янка ШАРАХОЎСКІ, Іван ШАЦІЛА, Рыгор ШЫРМА.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

АДРАС РЭДАКЦЫІ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара—3-25-25, аддзела літаратуры—3-22-04, аддзела мастацтва—3-24-62, аддзела культуры—3-20-54, выдавецтва—3-19-52, бухгалтэрыі—3-11-03.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць два разы на тыдзень: у аўторак і пятніцу.

АТ 00465

Друкарня выдавецтва «Звязда».